

Propunere de politic public

De la:

Societatea Romana Alzheimer : Dna Profesor dr Catalina Tudose, Presedinte

Asociatia HABILITAS, Centrul de Resurse si Formare Profesionala: Dna Psiholog Drd Caciula Ioana, Presedinte

Proiect: Sanatatea mintala – prioritate pe agenda publica, Cod proiect 112591

<i>Titlul propunerii de politic public</i>	Imbunatatirea sanatatii mintale a populatiei din Romania prin acces transparent si nemijlocit la servicii medicale si de asistenta sociala
<i>Departament inițiator</i>	Conform proiect
<i>Persoane responsabile i date de contact</i>	Catalina Tudose: catalina.tudose52@gmail.com Rodica Caciula – rodica.caciula@yahoo.fr
<i>Stadiu (anunțare, avizare, prim lectur etc.)</i>	Avizare
<i>1. Formularea problemei</i>	<p>Problema: Deși au fost întreprinse acțiuni majore privind reforma în sănătate, totuși abordarea strategică și coerentă a tulburărilor neurodegenerative, în special boala Alzheimer, nu a fost identificată ca o prioritate majoră pentru guvernele României.</p> <p><i>Descrierea probleme</i> <i>Context european.</i></p> <p>Raportul Alzheimer's Disease International din 2010 și analiza datelor statistice Eurostat, care evidențiază că populația Europei îmbătrânește iar raportul dintre populația activă și persoanele pensionate este în descreștere, a condus la concluzia că este de așteptat că în următoarele decenii, demența să fie una dintre principalele provocări pentru durabilitatea sistemelor naționale de securitate socială și de asistență medicală, inclusiv asistență neoficială și centrele de îngrijire pe termen lung. Conform acestui raport, potrivit estimărilor, la nivelul anului 2010, au fost afectate de demență 35,6 milioane de persoane pe plan mondial, sub toate formele sale, estimându-se că acest număr aproape se va dubla la fiecare 20 de ani, putând să ajungă la 65,7 milioane în 2030 iar numărul persoanelor care suferă de boala Alzheimer este subestimat din cauza dificultăților de diagnosticare timpurie.</p> <p>La nivel european, numărul persoanelor care suferă de demență este estimat la 9,9 milioane, boala Alzheimer reprezentând vastă majoritate a acestor cazuri și se preconizează că numărul persoanelor care suferă de aceste afecțiuni va crește dramatic până în 2020, ca urmare a creșterii speranței de viață și a lipsei vietei sociale în cazul persoanelor pensionate. Se precizează, de asemenea, că bolile neurodegenerative pot afecta persoane de orice vârstă însă, deoarece persoanele în vârstă acestea reprezintă una dintre principalele cauze pentru handicap și dependență, numărul persoanelor afectate (în context) se triplează, dacă se ține seama de numărul îngrijitorilor neoficiali ai pacienților ce suferă de demență;</p> <p>Potrivit acestui Raport, estimările de costuri totale aferente îngrijirii medicale și sociale pentru boala Alzheimer în Europa, s-ar putea ridica la 135,04 miliarde USD, însă atrage atenția asupra</p>

diagnosticarii timpurii, care poate reduce si gestiona optim costurile aferente asistentei medicale în Europa.

Aceste aspecte au atras atentia deciziei europene astfel incat in ianuarie 2011 a fost adoptata Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)). In cadrul acestei Rezolutii au fost formulate 66 de recomandari catre statele membre, Catre Consiliu si catre Comisia Europeana.

Una din preocuparile permanente ale Organizatiei Mondiale a Sanatatii a fost monitorizarea permanenta a evolutiei tulburarilor neuro degenerative, a cauzelor, a modalitatilor de preventie si de tratare a acestora. In urma prelucrarii acestor informatii, a formulat Planul de Actiuni privind sanatatea mintala pentru perioada 2013 -2020, pe care l-a adoptat la cea de 66 Adunare Generala a Orngaizatiei Mondiale a Sanatatii, in luna mai 2013.

In toate documentele oficiale ale Organizatiei Mondiale a Sanatatii, ale Alzeimer Disease International si ale asociatiei Alzheimer Europe se precizeaza, *imperativ*, ca dementa trebuie recunoscuta ca o prioritate pe plan national in politicile de sanatate publica corelat cu cele de tip social.

Pe baza recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)) si a documentelelor programatice ale organismelor internationale, cu rol de avertizare a factorilor de decizie privind populatia afectata de tulburari neuro degenerative, au stimulat guvernele din unele tari membre europene, care au initiat si dezvoltat strategii care abordeaza dedicat domeniul sanatatii mintale si in special boala Alzheimer. Pe langa analiza complexa a acestei problematici, acestea au elaborat planuri anuale de actiune, care cuprind inclusiv sisteme integrate de monitorizare, ce permit evaluarea progreselor inregistrate si modalitatile de corectie si reorientare.

Contextul din Romania.

Conform datelor Eurostat, Romania este caracterizata ca avand una din cele mai accelerate rate de imbatranire a polulatiei, in comparatie cu celelalte tari membre ale Uniunii Europene. Conform acestor statistici, in Romania, la 1 ianuarie 2014 populatia cu varsa peste 65 ani reprezenta 16,5% din populatia tarii. Se estimeaza ca acest procenta se va dubla pana in 2060, atingand un procent de 34,8%, iar varsta medie a populatiei Romaniei va fi de 52,4 ani, cea mai mare varsta medie pentru populatia europeana a anului 2060.

Cu toate aceste evidente, domeniul tulburarilor neuro degenerative este atins doar in cercuri medicale restranse, in cadrul congreselor de specialitate, fara a se declansa dezbateri pe scara larga, in scopul catalalizarii factorilor implicati pentru constientizarea fenomenului si a initierea unor strategii in domeniul sanatatii mintale.

A fost identificata o singura initiativa de elaborare a unei strategii si plan national pentru demente, cu precadere dementa pentru boala Alzheimer 2014 -2020, elaborata de Societatea Romana Alzheimer, membra cu drepturi depline in Alzheimer Disease International(din 1994) si membra a asociatiei Alzeimer Europe (din 1995). Desi a initiat un intreg proces de dezbateri si dialog pe teme necesitatii elaborarii unei strategii nationale, specific pentru demente, Societatea Romana Alzheimer a elaborat strategia mentionata in cadrul organizatiei, pe baza experientei proprii si a celei internationale, fara a avea un suport sustinut din partea autoritatilor publice competente.

Conform celor prezentate de Societatea Romana Alzheimer in strategia elaborata, in Romania "din aproximativ 270.000 de persoane suferinte, doar 35.000 sunt diagnosticate cu boala Alzheimer si alte forme de dementa, cel mai des regasindu-se in faze tardive. Desi exista un interes tot mai mare din partea medicilor specialisti pentru diagnosticare timpurie a bolii, modul de organizare al sistemului medical nu favorizeaza un asemenea demers. Personalul din sectorul serviciilor de sanatate, existent in institutiile publice si private, este redus si nepregatit pentru a

se confrunta cu nevoile specifice unei asemenea categorii de pacienti, gradul de acoperire al cererilor ridicandu-se la cel mult 10% din solicitari. Nu exista servicii comunitare si de ingrijire la domiciliu decat sporadic, fara caracter permanent si foarte costisitoare.

La nivelul guvernamental, prin Ministerului Sanatatii, a fost elaborata Strategia Nationala de Sanatate 2014 -2020 – Sanatate pentru prosperitate, lansata in noiembrie 2014. In cadrul acestei strategii sunt cuprinse sumar aspecte ale sanatatii mintale in cadrul celor 3 axe strategice (sanatate publica, servicii de sanatate si masuri transversale), astfel:

- Sanatate publica: combaterea dublei poveri a bolii in populatie prin reducerea poverii prin boli netransmisibile evitabile, inclusiv interventii privind patologii cronice istoric neglijate (cancer, boli cardiovasculare, diabet, sanatate mintala, boli rare);
- Servicii de sanatate:
  - Servicii de asistenta comunitara adresate grupurilor vulnerabile;
  - Cresterea eficacitatii si diversificarea serviciilor de asistenta medicala primara;
  - Consolidarea calitatii si eficacitatii serviciilor furnizate in ambulatoriul de specialitate sau
  - Cresterea accesului la servicii de reabilitare, paliatie si de ingrijiri de permen lung;
- Masuri transversale:
  - Colaborarea intersectoriala pentru o stare de sanatate mai buna a populatiei, in special a grupurilor vulnerabile si
  - Dezvoltarea infrastructurii adecvate la nivel national, regional si local, in vederea reducerii inechitatii in accesul la serviciile de sanatate.

Desi aspectele sanatatii mintale sunt cat de cat cuprinse in Strategia Nationala de Sanatate 2014 -2020 – Sanatate pentru prosperitate, totusi in Planurile Anuale de Actiuni, nu sunt prevazute activitati specifice tulburarilor neuro degenerative, in special boala Alzheimer si nici nu sunt bugetate in consecinta, Romania ramanand semnificativ in urma privind implementarea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)).

Prin ancheta aplicata pe un numar de 97 de institutii de stat, organizatii neguvernamentale si private cu atributii si preocupari in acordarea de servicii medico – sociale pentru persoane cu tulburari neuro degenerative si prin dezbaterile publice cu factorii implicati, efectuate la nivel national, de Asociatia Habilitas – CRFP impreuna cu Societatea Romana Alzheimer, pe parcursul anului 2019, au fost identificate 5 tematici prioritare care se cer cuprinse intr-o strategie integrata dedicata specific tulburarilor neuro degenerative, cu precadere boala Alzheimer. Acestea sunt:

1. Nevoi si resurse in domeniul promovarii informatiilor privind tulburarile neuro-degenerative (in particular a dementelor) si instruirea specialistilor din domeniul psiho-medico-social;
2. Nevoi si resurse privind serviciile de preventie a tulburarilor neuro-degenerative, la nivel comunitar si al sistemului de ingrijiri primare;
3. Nevoi si resurse Servicii de Evaluare si Diagnosticare privind tulburarile neuro-degenerative;
4. Nevoi si resurse privind serviciile in comunitate pentru pacienti si familiile/ingrijitorii acestora;
5. Nevoi si resurse privind serviciile de ingrijire institutionalizate.

Aceste tematici au fost analizate de toti factorii implicatii, practicieni, specialisti si apartinatorii pacientilor, prin prisma cauzelor, a consecintelor si a posibilelor solutii de adoptat (anexa 2) si evidentiaza din nou necesitatea tratarii domeniului tulburarilor neuro degenerative, ca prioritate principala pe agenda publica a Ministerului Sanatatii, in vederea elaborarii si implementarii unor masuri agregate cuprise intr-o strategie coerenta specifica acestui domeniu.

Concluzii:

Avand in vedere procesul de imbatranire accelerata a populatiei, este imperios necesar ca tulburarile neuro degenerative, in special boala Alzheimer, sa fie recunoscute ca o prioritate imediata pe plan national in politicile de sanatate publica corelat cu cele de tip social, sa fie introduse specific in Programul de Guvernare al Romaniei si sa fie adoptate de Guvernul

	Romaniei.
2. <i>Scopul si obiectivele propunerii de PP</i>	<p>2.1 Scop: “Cresterea interesului si a contributiei factorilor responsabili pe plan national, regional si local, pentru imbunatatirea sanatatii mintale a populatiei, prin recunoasterea bolilor neuro degenerative, a dementei si bolii Alzheimer ca prioritate imediata in politicile de sanatate publica, prin diminuarea incidentei bolilor degenerative, prin depistarea timpurie a simptomelor cognitive ale dementei, prin cresterea accesibilitatii la tratament, ingrijiri adecvate si tehnici de reabilitare/diminuare a efectelor negative asupra calitatii vietii lor.” (Societatea Romana Alzheimer – Strategia si Planul National pentru Demente, cu precadere dementa din boala Alzheimer 2014 -2020).</p> <p>2.2 Obiectiv general: Imbunatatirea cadrului legislativ actual privind reforma in sistemul sanatatii, prin extinderea domeniilor prioritare de actiune cu cele care privesc sanatatea mintala, tulburarile neuro degenerative in special boala Alzheimer, prin preluarea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)) si armonizarea , in consecinta, a celorlalte conditii privind recunoasterea studiilor/calificarilor prevazute de legislatia in vigoare.</p> <p>2.3 Obiective specifice:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elaborarea unui Plan National de Actiune pe perioada 2020 – 2024, care sa cuprinda principalele masuri pentru o abordare integrata a tulburarilor neuro degenerative, in special dementa din boala Alzheimer, care sa asigure infrastructura (baza informativa, bunele practici, etc.) si coerenta in dezvoltarea strategiilor si politicilor publice viitoare in acest domeniu. 2. Stabilirea unui mecanism de coordonare a activitatilor diferitelor organisme publice si private cu atributii in domeniul tulburarilor neuro degenerative pentru asigurarea bunei guvernari in domeniul promovarii sanatatii mintale.
3. <i>Beneficiari</i>	<p>Beneficiari directi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - populatia Romaniei, in special populatia in varsta si apartinatorii acestora; - medicii specializati in tulburari neuro degenerative si conexe acestora; - asistentii specializati in tulburari neuro degenerative si conexe acestora; - asistenti sociali specializati in domeniul tulburarilor neuro degenerative; - comunitatile locale, care se vor confrunta cu o povara mai scazuta/rata mai mica de dependenta a populatiei de sistem, datorată tulburarilor neuro degenerative; <p>Beneficiari indirecti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - decidenti politici, care pot articula un program coerent de pregatire si alocare strategica a resurselor in sanatate, corespunzator nevoilor; - populatia activa pe piata muncii din Romania, care vor avea asigurate servicii de specialitate pentru apartinatorii lor atinsi de tulburari neuro degenerative;
4. <i>Optiuni de solutionare a problemei</i>	<p>Scenariu de referinta: mentinerea situatiei actuale, cuprinsa in Strategia Nationala de Sanatate 2014 -2020 – Sanatate pentru prosperitate, lansata in noiembrie 2014, in care sunt cuprinse sumar aspecte ale sanatatii mintale, in cadrul celor 3 axe strategice (sanatate publica, servicii de sanatate si masuri transversale), astfel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sanatate publica: combaterea dublei poveri a bolii in populatie prin reducerea poverii prin boli netransmisibile evitabile, inclusiv interventii privind patologii cronice istoric neglijate (cancer, boli cardiovasculare, diabet, sanatate mintala, boli rare); • Servicii de sanatate: <ul style="list-style-type: none"> - Servicii de asistenta comunitara adresate grupurilor vulnerabile; - Cresterea eficacitatii si diversificarea serviciilor de asistenta medicala primara; - Consolidarea calitatii si eficacitatii serviciilor furnizate in ambulatoriul de specialitate sau - Cresterea accesului la servicii de reabilitare, paliatie si de ingrijiri de permen lung;

	<ul style="list-style-type: none"> • Masuri transversale: <ul style="list-style-type: none"> - Colaborarea intersectoriala pentru o stare de sanatate mai buna a populatiei, in special a grupurilor vulnerabile si - Dezvoltarea infrastructurii adecvate la nivel national, regional si local, in vederea reducerii inechitatii in accesul la serviciile de sanatate. <p>Opțiuni identificate:</p> <p>Cele 3 opțiuni vizeaza interventii in reforma din domeniul sanatatii, care sa conduca la extinderea domeniilor prioritare de actiune cu cele care privesc sanatatea mintala, tulburarile neuro degenerative in special boala Alzheimer.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elaborarea si implementarea unei campanii nationale de informare si constientizare a populatiei asupra pericolului de aparitie a tulburarilor neuro degenerative, ca urmare a imbatranirii si a lipsei de infrastructura adecvata pentru diagnosticarea si tratarea acestora, in scopul recunoasterii bolilor neuro degenerative, a dementei si bolii Alzheimer ca prioritate imediata in politicile de sanatate publica. 2. Dezvoltarea si clarificarea unor aspecte semnalate in descrierea problemei in Strategia Nationala de Sanatate 2014 -2020 – Sanatate pentru prosperitate, in cadrul celor 3 axe strategice (sanatate publica, servicii de sanatate si masuri transversale). 3. Elaborarea unui Plan National de Actiune pe perioada 2020 – 2024, care sa cuprinda principalele masuri pentru o abordare integrata a tulburarilor neuro degenerative, in special dementa din boala Alzheimer, care sa asigure infrastructura (baza informativa, bunele practici, tehnologia, cercetarea, etc.) si coerenta in dezvoltarea strategiilor si politicilor publice viitoare in acest domeniu.
--	---

Descrierea opțiunilor:

Opțiunea 1. Elaborarea si implementarea unei campanii nationale de informare si constientizare a populatiei asupra pericolului de aparitie a tulburarilor neuro degenerative, ca urmare a imbatranirii si a lipsei de infrastructura adecvata pentru diagnosticarea si tratarea acestora, in scopul recunoasterii bolilor neuro degenerative, a dementei si bolii Alzheimer ca prioritate imediata in politicile de sanatate publica.

In toate analizele de identificare a solutiilor recomandate spre implementare de catre participantii la consultari, pentru propunerea de politica publica, constientizarea populatiei asupra pericolului de aparitie a tulburarilor neuro degenerative, ca urmare a imbatranirii si a lipsei de infrastructura adecvata pentru diagnosticarea si tratarea acestora aceasta a fost imbratisata ca necesara, insa insuficienta pentru a obtine un impact major pe termen mediu. Opțiunea 1 urmareste mobilizarea tuturor organizatiilor cu atributii si preocupari in diagnosticarea si tratarea tulburarilor neuro degenerative intr-o coalitie nationala, care sa se implice mai mult sau mai putin voluntar, pe langa activitatile cotidiene, in elaborarea unui plan de comunicare eficient si eficace si in punerea in practica a acestuia. Atingerea acestui deziderat presupune inventarierea tuturor organizatiilor de profil, analizarea acestora sub aspectul capacitatii proprii de a se mobiliza suplimentar in campania de informare si constientizare, coordonarea unui grup de experti in comunicare care sa aiba capabilitatea si capacitatea de a croi si formula mesaje succesive care sa poata atinge opinia publica in ansamblul sau, pe diferite nivele de educatie si experienta, elaborarea de materiale informative adaptate populatiei, dezvoltarea unui plan de evenimente care sa includa si mass media sub toate formele sale inclusiv social media si punerea in practica a acestuia intr-un interval cadentat de minim 2 ani. Pornind de la premisa putin probabila, ca toate organizatiile implicate vor pastra entuziasmul si vointa vie, este de luat in considerare ca aceasta optiune este extrem de costisitoare in termeni de implicare proprie, timp dedicat si resurse financiare. Desi initiativa este salutară, organizatiile neguvernamentale, cu atributii in acest domeniu, nu poseda suficient timp si resurse financiare, in principal, pentru sustinerea unei asemenea campanii de informare, fara sustinerea institutiilor de resort ale statului. Pe aceste considerente, organizatiile participante la consultari, au rejectat aceasta optiune, preluata singular, fara alte masuri agregate care sa implice si institutiile statului.

Impact:

Datorita faptului ca datele disponibile privind persoanele cu tulburari neuro degenerative sunt lacunare (nu sunt diagnosticate timpuriu, nu sunt raportate si centralizate sistematic de institutiile responsabile), organizatiile cu atributii in domeniu, nu sunt inventariate intr-o retea consolidata la nivel national, iar programele cu finantari din fonduri publice destinate campaniilor de informare si constientizare nu sunt accesibile explicit, in totalitate, organizatiilor societatii civile. nu s-a putut estima in mod realist

impactul economic al acestei optiuni ca propunere de politică publică. Se așteaptă ca acesta să fie nesemnificativ datorită lipsei de capacitate descrisă mai sus.

Impactul economic în termeni de costuri generate de tulburările neuro degenerative, pentru România, rămâne ca referință singurul studiu de evaluare a costului anual de îngrijire a unei persoane suferinte de o tulburare neuro cognitivă, calculat la nivelul anului 2013 și publicat în anul 2016. Evaluarea a luat în calcul utilizarea resurselor raportate de îngrijitorii persoanelor afectate de aceste tulburări, costul mediu (direct și indirect) raportat fiind între 53.787, RON/an și 67.554 RON/an în funcție de estimarea venitului mediu pe ora de muncă utilizat pentru a valoriza timpul alocat pentru activități de îngrijire. Pentru a evalua costurile la nivel de țară, acest cost mediu s-a aplicat pentru 270.000 de persoane estimate a fi suferinte de o tulburare neuro cognitivă, atingându-se o cifră estimată între 14.52 miliarde RON și 18.24 miliarde RON.

Impactul social se referă la creșterea capacității de constientizare a pericolului apariției tulburărilor degenerative, ca urmare a îmbătrânirii și a lipsei infrastructurii de servicii medicale/sociale, care conduce la creșterea stării de stress în rândul acestora și a presiunii sociale.

Impactul asupra mediului înconjurător – N/A

Prezenta propunere trebuie corelată și agregată cu măsuri active de creștere a infrastructurii necesare diagnosticării și tratării tulburărilor degenerative, cuprinse coordonat într-un Plan Național de Acțiuni și într-o strategie națională destinată acestui domeniu.

Opțiunea 2. Dezvoltarea și clarificarea unor aspecte semnalate în descrierea problemei în Strategia Națională de Sănătate 2014 - 2020 – Sănătate pentru prosperitate, în cadrul celor 3 axe strategice (sănătate publică, servicii de sănătate și măsuri transversale).

Opțiunea 2 se referă la inserarea unor componente specifice tulburărilor neuro degenerative în cadrul celor 3 axe strategice cuprinse în Strategia Națională de Sănătate 2014 -2020 – Sănătate pentru prosperitate, astfel:

- În cadrul axei 1: Sănătate publică: combaterea dublei poveri a bolii în populație prin reducerea poverii prin boli netransmisibile evitabile, inclusiv intervenții privind patologii cronice istoric neglijate (cancer, boli cardiovasculare, diabet, sănătate mintală, boli rare);

- Dezvoltarea capitolului de sănătate mintală, prin detalierea explicită a domeniului tulburărilor neuro degenerative în special boala Alzheimer și, în consecință, armonizarea și adaptarea măsurilor prevăzute și a bugetelor aferente, corelat cu nevoile de diagnosticare și tratament pentru acest domeniu specific.

- În cadrul axei 2: Servicii de sănătate:

- Servicii de asistență comunitară adresate grupurilor vulnerabile;
- Creșterea eficacității și diversificarea serviciilor de asistență medicală primară;
- Consolidarea calității și eficacității serviciilor furnizate în ambulatoriul de specialitate sau
- Creșterea accesului la servicii de reabilitare, paliativ și de îngrijiri pe termen lung;

În cadrul acestei axe, este dorit ca la fiecare serviciu menționat să se dezvolte specific un subcapitol destinat domeniului tulburărilor neuro degenerative, în special boala Alzheimer, care să poată asigura o implementare eficientă și efecă.

Spre exemplu:

1. În cadrul componentei de „servicii de asistență comunitară adresate grupurilor vulnerabile, este necesar să se dezvolte înființarea de centre dedicate pentru diagnosticarea și monitorizarea populației din aria geografică destinată acestora, privind boala Alzheimer, cu echipe de medici care cuprind specializări multidisciplinare și personal adiacent, care să aibă capacitatea de diagnosticare timpurie a acestei tulburări neuro cognitive și să asigure un parcurs pentru persoana diagnosticată;

2. În cadrul componentei „Creșterea eficacității și diversificarea serviciilor de asistență medicală primară” este necesar să se dezvolte prevederi, metodologii și proceduri destinate medicilor de familie, în vederea diagnosticării primare a persoanelor privind boala Alzheimer, a informării și orientării acestora cu un parcurs de remediere/ asistență în funcție de diagnosticul identificat.

3. În cadrul componentei „Creșterea accesului la servicii de reabilitare, paliativ și de îngrijiri pe termen lung” este necesar să se dezvolte o subcomponentă specifică tulburărilor neuro degenerative, prin care orice persoană diagnosticată cu demență, fie prin cabinetele medicilor de familie, fie prin centre de diagnostic și monitorizare a tulburărilor neuro cognitive, sau prin orice alte structuri de sănătate, să poată fi orientați cu un parcurs accesibil lor, inclusiv din punct de vedere financiar, pentru tratarea/remedierea bolii.

- În cadrul axei 3 „Măsuri transversale”:

- Colaborarea intersectorială pentru o stare de sănătate mai bună a populației, în special a grupurilor vulnerabile și

- Dezvoltarea infrastructurii adecvate la nivel national, regional si local, in vederea reducerii inechitatii in accesul la serviciile de sanatate.

In cadrul acestei axe, sunt necesar a fi dezvoltate subcapitole care sa cuprinda dezvoltarea infrastructurii specifice, atat logistic cat si profesional, specific domeniului de tulburari neuro degenerative care sa asigure diagnosticarea timpurie a populatiei, accesul facil si tratamentul adecvat nevoilor pentru pacientii diagnosticati cu tulburari neuro cognitive, conform celor descrise la axele 1 si 2.

Aceasta varianta a fost analizata de participantii la consultarile pentru propunerea de politica publica. In urma dezbaterilor participantii au concluzionat ca revizuirea Strategiei Nationale de Sanatate 2014 -2020 – Sanatate pentru prosperitate, lansata de Ministerul Sanatatii in noiembrie 2014, prin cuprinderea unor capitole specifice destinate tulburarilor neuro degenerative, in fiecare axa a acesteia, reprezinta o interactiune cu efect limitat fara sa solutioneze domeniul in ansamblul sau si este extrem de laborioasa. In conditiile in care ar fi acceptata aceasta optiune, domeniul tulburarilor neuro cognitive nu va fi recunoscut ca o prioritate imediata, cadrul legislativ va ramane in continuare insuficient reglementat, stufos si greu aplicabil, interventiile asupra populatiei vor fi limitate si fara resurse suficiente, iar pericolul generalizarii dementei pe populatia imbatranita a Romaniei va intra intr-o etapa accelerata. Pe aceste considerente aceasta optiune a fost rejectata.

Impact:

Datorita faptului ca datele disponibile privind persoanele cu tulburari neuro degenerative sunt lacunare (nu sunt diagnosticate timpuriu, nu sunt raportate si centralizate sistematic de institutiile responsabile) si nu au fost identificate date privind capacitatea logistica de a infiinta centre de diagnosticare a bolilor neuro degenrative si capacitatea de a fi populate cu specialisti multidisciplinari nu s-a putut estima in mod realist impactul economic al acestei optiuni ca propunere de politică publica. Se asteapta ca acesta sa fie nesemnificativ datorita limitarilor descrise mai sus.

Impactul economic in termeni de costuri generate de tulburarile neuro degenrative, pentru Romania, ramane ca referinta singurul studiu de evaluare a costului anual de ingrijire a unei persoane suferinte de o tulburare neuro cognitiva, calculat la nivelul anului 2013 si publicat in anul 2016. Evaluarea a luat in calcul utilizarea resurselor raportate de ingrijitorii persoanelor afectate de aceste tulburari, costul mediu (direct si indirect) raportat fiind intre 53.787, RON/an si 67.554 RON/an, in functie de estimarea venitului mediu pe ora de munca utilizat pentru a valoriza timpul alocat pentru activitati de ingrijire. Pentru a evalua costurile la nivel de tara, acest cost mediu s-a aplicat pentru 270.000 de persoane estimate a fi suferinte de o tulburare neuro cognitiva, atingandu-se o cifra estimata intre 14.52 miliarde RON si 18.24 miliarde RON.

Impactul social se refera la cresterea capacitatii de constientizare a pericolului aparitiei tulburarilor degenerative, ca urmare a imbatranirii si a lipsei infrastructurii de servicii medicale/sociale, prezentate accidental sub forma de stiri de catre mass media, care conduce la cresterea starii de stress in randul acesteia si a presiunii sociale.

Impactul asupra mediului înconjurător – N/A

Opțiunea 3. Elaborarea unui Plan National de Actiune pe perioada 2020 – 2024, care sa cuprinda principalele masuri pentru o abordare integrata a tulburarilor neuro degenerative, in special dementa din boala Alzheimer, care sa asigure infrastructura (baza informativa, bunele practici, tehnologia, cercetarea, etc.) si coerenta in dezvoltarea strategiilor si politicilor publice viitoare in acest domeniu.

In urma analizei celor 5 tematici propuse de factorii implicati in proiect (practicieni, specialisti si apartinatorii pacientilor), prin prisma cauzelor, a consecintelor si a posibilelor solutii de adoptat (anexa 2), in urma consultarilor privind propunerea de politica publica toti participantii au agreeat ca aceasta optiune va evidentia necesitatea tratarii domeniului tulburarilor neuro degenerative, ca prioritate principala pe agenda publica a Ministerului Sanatatii si va asigura o infrastructura consolidata, in vederea elaborarii si implementarii unei strategii viitoare specifice domeniului, bazata pe informatii si date coerente.

Pe baza structurarii informatiilor colectate de la participantii la consultari din Timisoara, Cluj, Iasi, Brasov si Bucuresti privind cauzele, consecintele si solutiile identificate la cele 5 tematici prioritare care s-ar cere cuprinse intr-o strategie integrata dedicata specific tulburarilor neuro degenerative, cu precadere boala Alzheimer, si anume:

1. Nevoi si resurse in domeniul promovarii informatiilor privind tulburarile neuro-degenerative (in particular a dementelor) si instruirea specialistilor din domeniul psiho-medico-social;
2. Nevoi si resurse privind serviciile de preventie a tulburarilor neuro-degenerative, la nivel comunitar si al sistemului de ingrijiri primare;
3. Nevoi si resurse Servicii de Evaluare si Diagnosticare privind tulburarile neuro-degenerative;
4. Nevoi si resurse privind serviciile in comunitate pentru pacienti si familiile/ingrijitorii acestora;
5. Nevoi si resurse privind serviciile de ingrijire institutionalizate.

Planul National de Actiune pe perioada 2020 -2024 privind tulburarile neuro degenerative a fost segmentat pe 7 axe prioritare cu actiunile principale aferente fiecareia, raspunzand majoritatii cauzelor, consecintelor si solutiilor inventariate pe aceste tematici.

Axele si actiunile propuse in Planul National de Actiune 2020 – 2024 sunt urmatoarele:

Axa nr. 1. Inregistrarea si clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania.

Actiunea 1. Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania;

Actiunea 2. Clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa, in vederea realizarii unui program de sustinere financiara din fonduri publice, bazat pe un algoritm creat prin corelarea gradului de agravare a bolii, inclusiv dizabilitati si costurile financiare de subzistenta ale familiei pacientului;

Axa nr. 2. Prevenirea, informarea si constientizarea populatiei privind tulburarile neuro degenerative

Actiunea 1. Activitati de prevenire a dementei;

Actiunea 2. Informarea, constientizarea si educarea primara a populatiei privind abordarea tulburarilor neuro degenerative.

Axa 3. Sprijin si ingrijire pentru pacientii diagnosticati cu dementa

Actiunea 1. Sprijin pentru ingrijitorii la domiciliu;

Axa 4. Tratarea dementei

Actiunea 1. Prim Ajutor pentru depistarea si gestionarea cazurilor de dementa.

Actiunea 2. Interactiunea pacientilor afectati de dementa in Unitatile de Urgenta si Spitalele Publice;

Actiunea 3. Centre/Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive;

Actiunea 4. Centre de zi pentru persoane diagnosticate cu dementa.

Actiunea 5. Rezidenta pe termen lung pentru pacienti diagnosticati cu dementa;

Actiunea 6. Institutii de rezidenta destinate ingrijirii paliative a pacientilor afectati de dementa aflati in stare finala;

Actiunea 7. Servicii complexe de asistenta la domiciliu;

Actiunea 8. Teleservicii in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 1. Burse de studiu si de cercetare clinica

Actiunea2. Centre de excelenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative;

Actiunea 3. Specializare in domeniul tulburarilor neuro degenerative;

Actiunea 4. Consolidarea educatiei preuniversitare;

Actiunea 6. Stagii de instruire aplicata a rezidentilor in vederea abordarii integrate a dementelor;

Actiunea 6. Stagii de instruire multidisciplinara a medicilor specialisti si a altor grupuri profesionale adiacente (asistenti medicali, asistenti sociali, etc) in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Axa nr. 6. Imbunatatirea cadrului legislativ, inclusiv cu acte normative care reglementeaza drepturile pacientilor afectati de dementa si ale ingrijitorilor acestora;

Actiunea 1. Actualizari, modificari legislative si noi reglementari privind domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Axa nr. 7. Cercetari privind tulburarile neuro degenerative.

Actiunea 1. Organizarea de programe nationale de cercetare si participarea la programele internationale de cercetare;

Actiunea 2. Recunoasterea si premiarea rezultatelor cercetarii.

Impact

Impactul economic. Desi la prima vedere se prevad resurse financiare consistente necesare implementarii actiunilor prevazute in Planul National de Actiune pe perioada 2020 -2024 privind tulburarile neurodegenerative, pe masura ce acestea se pun in practica, se vor inregistra fie economii la bugetul public, fie venituri suplimentare. Astfel, efectele actiunilor de preventie, infomare si constientizare a populatiei, vor conduce la inregistrarea de economii prin diagnosticarea timpurie ale populatiei privind tulburarile neuro degenerative si luare de masuri eficiente ale persoanelor diagnosticate si ale apartinatorilor lor de stopare/diminuare a evolutiei dementei. De asemenea, operationalizarea Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa va oferi o fotografie in timp real a stadiului tulburarilor neuro degenerative, in diferite arii geografice ale Romaniei, care va conduce fie la aparitia de noi organizatii neguvernamentale teritoriale in domeniu, fie Centre/Clinici de memorie si tulburari cognitive, fie centre de zi pentru pacientii afectati de dementa, care vor crea noi locuri de munca asigurand venituri la bugetul public. Pe de alta parte, prin creerea/reorganizarea de structuri de educare formala / informala a specialistilor, personalului de specialitate adiacent, ingrijitorilor si apartinatorilor, se creaza o noua piata pentru formatorii acreditati, care la randul lor asigura venituri la bugetul de stat. Nu in ultimul rand, prin abordarea integrata a actiunilor propuse, se vor reduce perioadele de spitalizare ale pacientilor diagnosticati cu dementa avansata, generand economii la bugetul public. Totodata, prin stimularea infiintarii structurilor de

rezidenta privata pe termen lung, pentru pacientii diagnosticati cu dementa avansata, prin operationalizarea serviciilor destinate acestora, se vor asigura noi venituri la bugetul public, in conformitate cu prevederile Codului Fiscal.

Printr-o monitorizare atenta a implementarii integrate a actiunilor prevazute in Planul National de Actiuni 2020 -2024, se va constata ca resursele financiare, investite in implementarea acestuia, se recupereaza pe masura ce se eficientizeaza operationalizarea fiecaruia dintre axele, respectiv actiunile propuse in acesta.

Impactul social – Prin implementarea actiunilor de preventie, informare si constientizare a populatiei cu privire la importanta sanatatii mintale si crearea infrastructurii necesare coordonarii domeniului tulburarilor neuro degenerative, se va constata relaxarea presiunii sociale cu privire la dementa si consecintele sale, populatia castigand incredere ca acest domeniu este monitorizat si functional. In eventualitatea unor situatii aparute, pe langa constatarea accesului facil, vor beneficia de controlul de specialitate. De asemenea, prin crearea de noi locuri de munca in infrastructura suport, persoanele cu capacitate de munca si cu abilitati necesare domeniului, se vor reprofila in a deveni personal suport de specialitate, in diversele centre, nou create, pentru pacientii cu tulburari neuro degenerative. In plus, apartinatorii pacientilor diagnosticati cu dementa, nu vor mai fi tulburati, la locurile lor de munca, de problemele lor personale, avand cunostinta de existenta diverselor centre si organizatii care asigura servicii de specialitate bolnavilor cu tulburari neuro cognitive.

Impactul asupra mediului înconjurător – N/A

Opțiunea 3 – descriere detaliata

Pe langa analiza oportunitatii de a prelua spre adoptare prezenta politica publica ca o prioritate imediata pentru pastrarea sanatatii mintale a populatiei Romaniei este imperios necesar a se formula si proiecta conceptul institutional de punere in practica a Planului National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 – 2024, astfel incat intrarea acestuia in vigoare sa fie secondat de structura decizionala in a-l pune in practica.

In viziunea Societatii Romane Alzheimer si a Aliantei Nationale Alzheimer, arhitectura institutionala necesara pentru elaborarea de politici publice destinate domeniului de tulburari neuro degenerative (cuprinsa in Strategia si Planul National pentru Demente, cu precadere dementa din boala Alzheimer 2014 -2020), s-ar putea structura pe patru niveluri:

- Un Comitet interministerial, in subordinea si indrumarea Secretariatului General a Guvernului, infiintat in baza unei Hotarari de Guvern, care sa cuprinda ca membri: reprezentanti ai tuturor ministerelor implicate care au atributii in atingerea scopului prezentei politici publice si structuri de resort autonome /private cu expertiza/experienta in domeniu. Acest Comitet Interministerial va trebui investit cu putere de decizie privind, obiectivele, actiunile, masurile si alocarea de resurse previzionate in Planul National de Actiune 2020 – 2024, din prezenta politica publica alternativa si cele ce vor fi prevazute in viitoarea Strategie Nationala privind tulburarile neuro degenerative ce va decurge din acesta. De asemenea, va initia si constitui un Observator National de implementare a deciziilor luate cu privire la Planul National de Actiune 2020 – 2024 care va elabora rapoarte periodice de monitorizare a implementarii si rezultatele atinse. Pe baza acestor rapoarte se vor aduce imbunatatiri etapelor urmatoare de implementare. Comitetul Interministerial va trebui sa beneficieze de suportul unui/unor subcomitet/subcomitete de experti in cadrul Unitatilor de Politici Publice, care sa aiba capabilitatea si capacitatea de a documenta, analiza corela si definitiva documentele strategice mentionate si cele ce se vor elabora in viitor.
- Grupuri de lucru, constituite din reprezentanti ai autoritatilor publice de resort, organizatiilor si asociatiilor societatii civile cu misiune si atributii in domeniu, al caror mandat va fi stabilit in functie de cerintele de investigare, analiza si formulare de propuneri corespunzator etapelor si obiectivelor demersului de abordare sistematica, profesionista si responsabila a nevoilor si calitatii vietii persoanelor afectate. Pentru asigurarea unor solutii moderne de implementare bazate pe tehnologia informatiei este recomandat a se atrage in grupurile de lucru si reprezentanti ai Autoritatii pentru Digitalizarea Romaniei (A.D.R.), care functioneaza ca structura cu personalitate juridica in cadrul aparatului de lucru al Guvernului si in coordonarea prim-ministrului, avand rolul de a realiza si coordona implementarea strategiilor si a politicilor publice in domeniul transformarii digitale si societatii informationale. Prin implicarea reprezentantilor acestei structuri in grupurile de lucru, se vor optimiza resursele, cel putin prin interoperabilitatea bazelor de informatii publice existente la diversele autoritati publice responsabile, se vor simplifica procedurile de lucru si se va reduce birocratia de urmarire a pacientilor, respectiv a sanatatii mintale a populatiei. Prin atragerea acestui tip de expertiza se va crea o arhitectura supla, bazata pe tehnologia informatiei, ca suport substantial in eficientizarea corelata a prevederilor Planului National de Actiune 2020 – 2024 si a strategiilor viitoare in domeniu.

Principalele grupuri de lucru, capabile sa puna in aplicare Planul National de Actiune 2020-2024, fara a fi considerate limitative, sunt:

- Grup de lucru pentru elaborarea bazei primare de informatii necesare infiintarii, in format de platforma on line, Registrului National al Bolnavilor diagnosticati cu boli neuro cognitive, specific boala Alzheimer, a inventarierii bazei materiale

existente (centre specializate de diagnostic si tratament, numar de paturi destinate acestui tip de pacienti in spitale, centre de zi, tipuri de servicii comunitare), cu capacitati de evaluare a personalului calificat disponibil in acest domeniu, cu capacitati de estimare a necesarului de personal calificat in acest domeniu. Pe baza acestor informatii, se va putea fotografia/analiza situatia prezenta in Romania, permitand identificarea si reorganizarea prioritatilor in acest domeniu si stabilirea de masuri /actiuni corective prevazute in Planul National de Actiuni;

- Grup de lucru pentru revizuirea si armonizarea cadrului legislativ prezent si elaborarea cadrului legislativ care sa defineasca drepturile persoanelor afectate de dementa, cadrul legal de ingrijire in functie de gradul de generalizare al afectiunii suportate de pacient, transferul de competente pentru situatiile in care pacientii nu mai pot decide independent in ceea ce priveste tratamentul, ingrijirea, starea patrimoniala, etc. Grupul ar trebui sa abordeze, in egala masura si aspectele procedurale privitoare la familie/apartinatori si ingrijitori la domiciliu;
- Grup de lucru pentru evaluarea costurilor medicale corespondente bolilor neuro degenerative, in special dementa si boala Alzheimer, care sa aiba in vedere:
  - Costuri medicale directe (costurile din sistemul de sanatate cu specialisti, medicamente, consultatii, vizite medicale, controale periodice, etc.);
  - Costuri sociale directe care se refera la costurile serviciilor din afara sistemului medical, asigurate in sistem social, la nivel comunitar, ingrijirea la domiciliu, plasarea pacientilor in rezidente specializate, etc.;
  - Costuri informale cauzate de intreruperi temporale sau definitive ale activitatilor si suplinirea lor, efecte colaterale asupra familiilor si/sau a ingrijitorilor la domiciliu, eventuale decese;
- Grup de lucru pentru identificarea, cunoasterea si promovarea celor mai bune practici cu privire la respectarea drepturilor persoanelor vulnerabile, combaterea abuzului asupra persoanelor care sufera de dementa, destigmatizarea acestora;
- Grup de lucru pentru elaborarea unei strategii de sensibilizare si constientizare a populatiei privind bolile neuro degenerative, de identificare a semnelor primare de aparitie si /sau modificari comportamentale ale persoanelor care pot fi afectate de asemenea tulburari neuro cognitive si posibile masuri de actiune in acest sens;
- Grupuri de sprijin/suport pentru cadrele medicale salariate in institutii publice, pentru rudele pacientilor spitalizati, pentru apartinatori care asista pacientul la domiciliu, pentru personalul din serviciile de ingrijiri medicale la domiciliu.
- Initierea si dezvoltarea unor forme de parteneriat la nivelul institutiilor publice si mixte intre institutii publice si private in domeniul cercetarii stiintifice fundamentale, al cercetarii clinice inovatoare, al tehnicilor de diagnostic si tehnologiilor specifice domeniului tulburarilor neuro degenerative.

Actiunile prevazute in Planul National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 – 2024 sunt descrise, succint si orientativ, in Anexa 1 la prezenta politica publica alternativa, precizandu- se obiective de atins, masuri specifice pentru atingerea acestora, termene estimate de realizare si estimari de bugete corespondente acestora, bazate pe informatiile identificate in planurile de actiune ale altor tari europene. Avand in vedere ca in Romania, singurul document de abordare strategica specifica tulburarilor neuro degenerative este Strategia si Planul National pentru Demente, cu precadere dementa din boala Alzheimer 2014 -2020, elaborata de Societatea Romana Alzheimer, definirea si detalierea axelor si actiunilor prevazute in propunerea de Plan National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 – 2024 a tinut cont de continutul acestui document si de experientele altor state membre ale Uniunii Europene care au elaborat strategii in domeniu, in mod specific Planul National de Actiuni pentru dementa – boala Alzheimer perioada 2015 -2020, elaborat de Grupul de lucru desemnat de Ministerul Sanatatii din Grecia. Continutul acestor documente abordeaza integrat domeniul tulburarilor neuro degenerative, in special boala Alzheimer, asigurand solutii la multitudinea de nevoi identificate de participantii la consultari in Timisoara, Cluj, Iasi, Brasov si Bucuresti. Aceste observatii conduc la concluzia ca abordarea strategica a tulburarilor neuro degenerative, in special boala Alzheimer este tratata similar de experti si specialisti la nivel international, problemele si solutiile identificate sunt similare, distinctiile constand in modalitatile de punere in practica a acestor actiuni de diferitele state membre, prin deciziile publice pe care le adopta. Pe aceste considerente, prezenta politica publica alternativa pune accent pe asigurarea unei arhitecturi de coordonare a implementarii Planului National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 – 2024, care sa poata asigura preluarea bunelor practici din experienta internationala, initierea de experimente pilot la Actiunile care se vor pune in practica pentru prima data in Romania, pe cooperarea stransa interinstitutionala si cu mediul neguvernamental de profil si delegarea de responsabilitati bine analizate din perspectiva capabilitatii, capacitatii si expertizei pe care o detin aceste entitati. Prin analiza cu responsabilitate a tuturor acestor aspecte in perioada de pregatire a implementarii Planului National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 – 2024, acesta isi va atinge tinta de pregatirea infrastructurii necesare pentru elaborarea unei strategii specifice domeniului tulburarilor neuro degenerative,

in special boala Alzheimer, care sa fie bazata pe date si informatii certe si care sa asigure masuri viitoare pentru pastrarea sanatatii mintale a populatiei din Romania si cresterea calitatii vietii persoanelor care inaintea in varsta.

PLANUL NATIONAL DE ACTIUNI PRIVIND TULBURARILE NEURO DEGENERATIVE, IN SPECIAL BOALA ALZHEIMER pe perioada 2020 – 2024

Planul National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative, in special boala Alzheimer pe perioada 2020 - 2024 este structurat pe 6 Axe de lucru, prin care s-au pregatit pachetii de actiune care sa conduca crearea infrastructurii de abordarea integrata a tulburarilor neuro degenerative pentru atingerea obiectivelor prevazute in prezenta propunere de politica publica, astfel:

Axa1. isi propune sa asigure baza reala de informatii privind situatia in timp real a evolutiei tulburarilor neuro degenerative in special boala Alzheimer, pe teritoriul Romaniei. Totodata isi propune o clasificare a persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania (stadiu incipient/precoce, stadiu mediu, stadiu sever), avand drept consecinta calibrarea ofertei de programe si servicii privind preventia, tratarea si ingrijirea celor in drept precum si calibrarea resurselor publice necesare acestui domeniu. Cele trei stadii de clasificare ale persoanelor diagnosticate cu dementa Alzheimer presupun urmatoarea intelegere comuna:

- Stadiu incipient/precoce – persoana diagnosticata prezinta evident simptomele demntei Alzheimer insa este in situatia in care reuseste sa isi pastreze propria independenta;
- Stadiu mediu – persoana diagnosticata evidentiaza dificultati de memorie si comunicare evidente si are nevoie de sprijin extern in desfasurarea unor activitati proprii;
- Stadiu sever – persoana diagnosticata prezinta tulburari severe de memorie, de comunicare si de desfasurare a activitatilor zilnice precum si tulburari de comportament si probleme somatice. Cel mai probabil are nevoie si trebuie sa se bazeze pe alte persoane pentru majoritatea activitatilor de ingrijire.

In viziunea prezentei propuneri de politici publice diagnosticarea populatiei, intr-o prima etapa si in corelare directa cu informarea populatiei (Axa2) presupune organizarea a doua tipuri de capacitati de servicii medicale si anume:

- a) Utilizarea retelei medicilor de familie. In acest context sunt necesar a fi avute in vedere cateva tipuri de masuri prioritare:
- Asigurarea necesarului de teste /cabinet medic de familie (minim testul ceasului), pentru utilizarea lor in caz de suspiciune de dementa la pacienti;
  - Instruirea medicilor de familie in utilizarea testelor si a modului de acces/centralizare/postare in Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa Alzheimer, dupa caz;
  - Cuantificarea acestui serviciu medical de testare si introducerea acestuia in lista de servicii decontate de Casa Nationala de Asigurari de Sanatate;
  - Informarea periodica a retelei medicilor de familie cu parcursul pe care il poate accesa un pacient diagnosticat cu dementa Alzheimer si a serviciilor pe care le poate accesa acesta si apartinatorii sai.
- b) Implicarea autoritatilor locale in a asigura suficiente locatii potrivite, de cartier, (mai ales in mediile aglomerate (centre urbane)), care sa fie destinate ca centre de prim ajutor atat pentru diagnosticarea cetatenilor, cat si pentru terapii scurte de zi si de informare / instruire primara/secundara pentru personal medical, de asistenta sociala, ingrijitori la domiciliu personal din cadrul politiei sau al serviciilor de urgenta. Aceste centre vor trebui sa aiba si atributii de informare a pacientilor si apartinatorilor lor cu privire la parcursul de servicii medicale pe care le pot accesa in functie de stadiul de diagnosticare al bolii. Aceste centre vor fi echipate cu un minim de echipamente de testare/diagnosticare ce va fi stabilit de grupul de experti, aflat sub coordonarea Comitetului Interministerial si un nucleu minim de specialisti (ex: un psihiatru, 1 psiholog, 1 asistenta medicala, 1 asistent social, 1 fizioterapeut pentru exercitii fizice, personal adiacent, etc) stabilit in acelasi mod. Pentru functionalitatea acestui tip de centru comunitar, sunt necesar a fi avute in vedere cateva tipuri de masuri prioritare:
- Asigurarea unei locatii usor de identificat si accesat in cartier, de catre autoritatile locale, care sa aiba mai multe camere in care se pot desfasura rotativ fie terapii de zi, fie sesiuni de informare/instruire pe categorii de personal de specialitate si adiacent, fie exercitii fizice pe grupe organizate pacienti, fie diagnosticari, etc.
  - Asigurarea necesarului de teste pentru diagnosticare (minim testul ceasului) si pentru terapii de zi, pentru utilizarea lor in caz de suspiciune de dementa si terapii usoare la pacientii diagnostici in etape incipiente;
  - Instruirea nucleului de specialisti in utilizarea testelor si a modului de acces/centralizare/postare in Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa Alzheimer, dupa caz;

- Cuantificarea tipurilor de servicii medicale desfășurate în aceste centre și introducerea acestora în lista de servicii decontate de Casa Națională de Asigurări de Sănătate;

- Pregătirea suportului de instruire și a instructorilor care pot informa/instrui personal medical/de îngrijire, personal din domeniul asistenței sociale, personal din serviciile de poliție, personal din serviciile de urgență privind recunoașterea persoanelor atinse de demență și tipurile de atitudini pe care vor trebui să le aibă față de acestea.

c) Informarea periodică a centrelor comunitare cu parcursul pe care îl poate accesa un pacient diagnosticat cu demență Alzheimer și a serviciilor pe care le poate accesa acesta și aparținătorii săi, în funcție de evoluția bolii.

Axa 2. își propune să asigure informarea populației cu privire la riscurile ce apar odată cu îmbătrânirea populației și beneficiile diagnosticării timpurii a afecțiunilor privind demență. De asemenea, promovează simptomele minimale de apariție a tulburărilor neurodegenerative, cu precădere cele privind boala Alzheimer, astfel încât aparținătorii, asistenții sociali, personalul din serviciile de ambulanță și al celui de poliție să aibă capacitatea de a le recunoaște și să își adapteze atitudinile față de persoanele care se manifestă cu acest tip de demență.

Populația trebuie informată asupra riscurilor de sănătate și sociale la care se expun atât ei ca pacienți cât și aparținătorii, în lipsa unei detectări timpurii a simptomelor privind demență precum și modalitățile prin care își pot continua o viață decentă în carul în care au fost diagnosticați precoce cu această demență sau cum pot fi tratați și la ce servicii social/medicale au acces în cazul unui stadiu evoluat al bolii. De asemenea, populația va trebui să fie conștientizată asupra efectelor sociale pe care le produc, în cazul stigmatizării persoanelor diagnosticate cu demență Alzheimer și a aparținătorilor acestora. De asemenea, se va avea în vedere construirea de mesaje care să reducă stigmatizarea, cu consecințe de creștere a solidarității și grija față de semenii, completate cu minime acțiuni de prim ajutor.

Pregătirea mesajelor de informare și avertizare a populației vor utiliza toate canalele mass media corespunzător cu exemple și modalități video accesibile cetățenilor cu educație medie și distribuirea acestora se va corela și cu structurile prevăzute în Axa 1, respectiv rețeaua medicilor de familie și/sau centrele comunitare de cartier de diagnosticare și prim ajutor (în mediile aglomerate).

Campania de informare conștientizare va trebui să aibă în vedere, pe lângă mesajele pe scară largă destinate populației și seminariile de scurtă durată destinate personalului din domeniul asistenței sociale, a personalului aparținând serviciilor de ambulanță și a celui de poliție, privind modalitățile de recunoaștere a persoanelor cu manifestări de demență, atitudini și tehnici de abordare a acestora, în vederea acordării, în prima instanță, a serviciilor de prim ajutor și de informare a aparținătorilor asupra parcursului de tratare pe care îl poate accesa persoana în cauză.

Axa 3. tratează modalitățile agregate prin care persoanele afectate de demență pot avea acces la servicii de specialitate și îngrijire și tipurile de intervenție care revin instituțiilor publice, interacțiuni cu organisme autonome și private astfel încât să se stimuleze crearea unei rețele complexe de servicii descentralizate, cât mai aproape de nevoile pacientului, în funcție de gradul de afecțiune suportat de bolnavi și pentru a se reduce povara publică. Se stimulează utilizarea infrastructurilor digitale și IT de tip Call Center și teleservicii pentru situații speciale și/sau complexe.

Pe acest palier se abordează tema îngrijitorilor la domiciliu care pot fi pe de-o parte din categoria aparținătorilor sau pe de altă parte, terți angajați la domiciliul pacientului. Având în vedere că această situație apare în general la pacienții diagnosticați în stadii medii de demență, solicitarea cotidiană a acestei categorii de personal (îngrijitorii la domiciliu) este foarte ridicată, indiferent de numărul de ore zilnice pentru care este angajat. În consecință, pentru a putea asigura serviciile de calitate necesare, îngrijitorii la domiciliu trebuie instruiți specific pentru a le crește competențele generale și să cunoască tipurile de manifestări ale bolii și modalități de intervenție minimală, trebuie informați asupra traseului medical pe care îl pot accesa în caz de nevoie, trebuie instruiți și informați asupra modalităților de a accesa call centre sau alte platforme virtuale specifice, care să le asigure suport în activitatea de îngrijire.

Se recomandă constituirea și structurarea unei baze de date privind aparținătorii și îngrijitorii la domiciliu care asigură servicii suport destinate persoanelor afectate de demență, în special boala Alzheimer, gestionată sub coordonarea Direcțiilor de Sănătate Publică teritorială, prin intermediul căreia să se poată asigura comunicarea și informarea privind actualizări de tehnici în domeniu, noi servicii care pot fi accesate, seminariile de informare și sesiuni de instruire asupra modalităților de îngrijire și a serviciilor suport la domiciliu.

Se recomandă ca informarea, instruirea și actualizarea cunoștințelor să se efectueze, în prima instanță, prin centrele intracomunitare de prim ajutor, structuri pe care îngrijitorii la domiciliu vor trebui să le identifice și să le acceseze continuu, fără a fi singurele pe care le accesează și cu care cooperează.

De asemenea, legislatia specifica (ex: codul muncii) va trebui sa se ingrijeasca in a stabili periodic, stadii de minivacante si stimulente specifice in acest sens, pentru ingrijitorii la domiciliu, in scopul recuperarii proprii, respectiv modalitati de inlocuire a acestora pentru aceste perioade. Nu in ultimul rand, efortul lor trebuie recunoscut de publicul larg, drept pentru care se recomanda stabilirea unui eveniment anual al ingrijitorilor la domiciliu, prin care va avea loc un schimb de experienta national asupra tehnicilor actualizate de ingrijire la domiciliu si recunoasterea acestei categorii de personal. Este de subliniat ca punerea in aplicare a acestei axe, va crea un numar ridicat de locuri de munca pentru categorii de persoane apte si disponibile pentru asemenea servicii, iar prin operationalizarea platformelor virtuale de informare si call centre structurile de tratament (cabinete medicale, spitale, centre de rezidenta, etc) se vor degreva substantial de cazurile care nu au neaparat nevoie de serviciile lor, ramanand disponibile pentru cazurile acute si grave.

Axa 4. isi propune organizarea tratarii dementei, propunand reorganizarea spitalelor publice din Romania, a Unitatilor de Urgenta, crearea unor structuri noi dedicate domeniului de tulburari neuro degenerative si cooperarea cu organizatii autonome, private sau mixte in scopul atingerii nevoilor pacientilor aflati diferite stadii de boala. Se subliniaza nevoie separarii tratarii pacientilor diagnosticati cu dementa provenita din cauze de imbatranire, fata de alte tipuri de demente provenite din alte cauze, manifestarile pacientilor fiind diferite in functie de cauzele care le-au provocat maladia.

Acest capitol, prin actiunile prevazute, se adreseaza persoanelor diagnosticate cu dementa, aflate in stadii medii si severe care depasesc competentele apartinatorilor si ingrijitorilor la domiciliu. Se propun in primul rand crearea, in aceasta etapa a 8 Centre regionale de Memorie si Tulburari Cognitive, in cadrul spitalelor regionale, care sa cuprinda specialisti de marca in domeniul tulburarilor neuro cognitive, sa aiba capacitatea de coordonare regionala a tuturor entitatilor din regiune care asigura servicii suport pentru pacientii diagnosticati cu dementa Alzheimer, sa reprezinte centre de excelenta prin toate atributiile ce le vor reveni. Cu ajutorul lor se vor dezvolta protocoale si se vor asigura serviciile de prima urgenta din cadrul UPU, se vor asigura suport de instruire pe diferite categorii de personal suport calificat si specialisti din domeniu, inclusiv rezidenti, se vor dezvolta standardele necesare pentru centrele de zi, centrele de rezidenta si centrele paliative. De asemenea, prin aceste Centre de Memorie si Tulburari Cognitive se vor solutiona cazurile severe si se vor initia cercetari specifice in domeniu. Prin grija acestor Centre se vor operationaliza dupa caz, teleservicii in locuri greu accesibile sau urgente la domiciliu. Centrele de Memorie si Tulburari Cognitive sunt parte expert in luarea deciziilor locale pentru organizarea si operationalizarea centrelor de diagnosticare a populatiei (altele decat reseaua medicilor de familie), de instruire a apartinatorilor si ingrijitorilor la domiciliu si de a actualiza specialistii si personalul suport din regiune, cu tendinte de noi terapii, tehnologii si informatii conexe din domeniu. De asemenea sunt parte expert la nivel national, pentru dezvoltarea strategiilor nationale si prioritizarea actiunilor, specifice acestui domeniu.

In aceasta Axa se propune in actiunile prevazute organizarea impreuna cu autoritatile locale a unor Centre de Prim Ajutor, prin care pe langa reseaua medicilor de familie, populatia sa poata fi testata spre diagnosticare iar persoanele diagnosticate in etapa incipienta sa beneficieze de terapii corespondente acestei etape, in scopul mentinerii acestui stadiu pe termen mediu si a diminuarii pe cat posibil a evolutiei bolii. De asemenea, apartinatorii/ingrijitorii la domiciliu, categoria asistentilor sociali a personalului de la serviciile de ambulanta si cel al politiei sa aiba posibilitatea de a accesa seminarii de informare si sesiuni de instruire pentru a avea capabilitatea si capacitatea de a-si reconsidera atitudinea fata de persoana afectata de boala si de a-i asigura, dupa caz, serviciile cele mai potrivite. Totodata, centrele de prim ajutor vor trebui sa detina un pachet de informatii organizate despre structuri care pot trata si asigura servicii specifice in functie de stadiul bolii in care se afla pacientul astfel incat apartinatorii, respectiv ingrijitorii la domiciliu, sa poata primi informatii asupra traseului de tratare si ingrijire de tip special a pacientilor, in caz de nevoie. Pentru operationalizarea acestor centre de prim ajutor, este necesar a se analiza si decide un nucleu minim de expertiza pe care trebuie sa le detina (ex: psihiatru, psiholog, asistent medical, asistent social, etc) si o minima infrastructura tehnica de lucru (ex: aparat EKG, teste psihologice, etc), intr-o locatie asigurata de autoritatea locala. In functie de populatia detectata a fi afectata de dementa Alzheimer si stadiul atins, centrele de prim ajutor pot asigura si servicii de terapie pe programe prestabilite pentru pacientii solicitanti, in regim de coplata, de exemplu.

Centrele de Prim Ajutor vor fi in directa cooperare cu Centrele de Memorie si Tulburari Cognitive din perspectiva schimbului de informatii profesionale si a cazuisiticilor inregistrate, cu Directia de Sanatate Publica teritoriala din perspectiva administrativa, cu reseaua medicilor de familie pentru schimburi si actualizari de informatii si cu centre publice si private care asigura servicii de ingrijire a bolnavilor in stadii evolute ale pacientilor.

Prin consituirea si gestionarea adecvata a Centrelor de Prim Ajutor in corelare cu dezvoltarea unor Call centre-uri gestionate de Centrele de Memorie si Tulburari Cognitive, se vor degreva consistent spitalele si unitatile de ambulanta, oferindu-le timpul si logistica necesara dedicarii tratarii persoanele in situatii agravate de boala, iar populatia va urma acest traseu, accesand serviciile

de care are nevoie, fara efort, in functie de stadiul in care a fost diagnosticata dementa proprie sau a celor din imediata lor apropiere.

Este de mentionat, ca prin aceasta abordare se vor crea noi locuri de munca, noi specializari si noi servicii pentru absolventi din domeniul asistentei sociale si al sanatatii precum si noi locuri de munca pentru persoane disponibile in domeniul ingrijirii la domiciliu.

In caz ca grupul de experti va concluda, in urma analizei, ca aceasta masura se poate organiza in cadrul axei 1 pentru a putea crea bazinul de informatii necesare viabilizarii Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania, acest tip de responsabilitate se va transfera in consecinta sub stricta indrumare a specialistilor.

Axa 5. abordeaza educatia si instruirea specifica asigurarii de servicii pentru persoanele afectate de tulburari neuro degenerative, propunand diferite forme de instruire, de scurta si medie durata, pentru diverse categorii de specialisti si personal suport, fiind bine cunoscut ca, in prezent, Romania nu are suficienti specialisti in domeniu si personal specializat, pentru a face fata cazurilor prezente cu afectiuni de dementa.

Se intentioneaza crearea unui nucleu de specialisti interdisciplinari care sa aiba capacitatea de a initia si dezvolta programe de instruire calibrate pentru diferite calificari necesare atat pentru specialisti cat si pentru personalul suport provenit din mediul medical cat si din cel social. Programele pot fi destinate educatiei formale pentru studenti, rezidenti si specialisti dar si pentru calificari de scurta durata, in functie de nevoi. De asemenea se vor dezvolta programe de instruire de tip formatori de formatori, pentru a se asigura infrastructura profesionala de instruire, necesara pentru acoperirea nationala a nevoii de instruire, pe diferite niveluri. Se vor avea in vedere recomandari de specialitate pentru introducerea de discipline specializate in mediul preuniversitar destinat asistentilor medicali si asistentilor sociali pentru asigurarea unei mase critice de personal suport, necesar in viitor.

Nucleul de specialisti interdisciplinari vor dezvolta programe de scurta durata pe nivele de informare si asimilare de cunostinte, cooperand strans cu reseaua medicilor de familie si centrele intracomunitare de prim ajutor (axa 1, axa 4), pentru a le furniza suportul educational si de instruire necesar pentru categorii de personal implicat in procesul de servicii destinate persoanelor afectate de dementa, in mod special boala Alzheimer.

Declansarea pandemiei de coronavirus, SARS – COV2, care a cuprins si Romania prin instituirea starii de urgenta (17 martie – 15 mai 2020) prelungita cu starea de alerta pana la 15 iunie 2020) a impus introducerea unor masuri de preventie a sanatatii cetatenilor, cu precadere cele de izolare la domiciliu, distantare sociala si lucru on-line de la domiciliu. Din aceasta perspectiva, Guvernul Romaniei, a preluat ca o prioritate majora, introducerea tehnologiei digitale si a infrastructurii de comunicatii virtuale, oferind posibilitati digitale in relatia cetatenilor cu autoritatile publice, in solutionarea cerintelor sau atributiilor lor. Aceasta experienta a favorizat desfasurarea de intalniri de lucru, conferinte, dialoguri de tip on line, utilizand platforme suport, care permit operationalizarea acestor actiuni. In acest context, se pot lua in considerare, organizarea de seminarii de informare / actualizare cunostinte, sesiuni de instruire, ierarhizat pe diferite niveluri de castigare de competente, inclusiv de audienta tinta (ex: apartinatori/ingrijitori la domiciliu; personal din serviciile de ambulanta si al celui de politie, asistenti sociali, specialist in psihologie, specialist in psihiatrie, medici de familie, etc). Se au in vedere inclusive elaborarea si operationalizarea de informatii destinate personalului medical, al apartinatorilor si personalul de ingrijire, cu privire la aspectele etice privind raportarea la persoanele cu dementa precum si aspectele privind drepturile legale ale acestora.

Organizarea on line a acestor tipuri de evenimente ofera avantajul conectarii unui numar mare de participanti, a necesitatii unui numar scazut de formatori acreditati in domeniu si a costurilor logistice scazute. Pentru a operationaliza, in acest mod, activitatea de instruire de scurta durata, pe niveluri de competenta tinta, sunt necesari cativa pasi pregatitori si anume:

- organizarea cu prioritate, mentenanta si actualizarea bazelor de date ale potentialilor participanti la acest proces de informare/actualizare si instruire periodice;
- Familiarizarea formatorilor/specialisti cu platformele on line care se vor utiliza;
- Pregatirea suportului de curs pentru instruire on line;
- Informarea potentialilor participant asupra modului de operare a platformelor on line de instruire, in vederea cresterii interactivitatii cu formatorul;
- Modalitati de examinare on line, dupa caz;
- Recunoastrea certificatelor in format acreditat, dupa caz (relationarea cu Autoritatea Nationala de Calificari in vederea acreditarii unor sesiuni de instruire care confera competente acreditate).

De asemenea acest grup de specialisti sunt cei care vor valida, in principiu materialele informative de circulatie larga si vor asigura suportul necesar pentru producerea acestora.

Axa 6. evidentiaza nevoia de imbunatatire a cadrului legislativ prezent, in mai multe domenii publice de atributii deoarece tulburarile neuro degenerative solicita interactiuni de tip medical combinate cu cele de tip social si cele corespondente administratiilor locale/nationale. Se intentioneaza, ca in urma analizarii legislatiei prezente sa se contureze capitole separate pentru domeniul tulburarilor neuro degenerative in conformitate cu atributiile diverselor structuri publice. Se subliniaza armonizarea legislatiei curente cu recomandarile din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)). De asemenea se prevede initierea unui act normativ care sa reglementeze drepturile pacientilor afectati de dementa, in special boala Alzheimer si cele ale ingrijitorilor lor, precum si initierea unui act normativ care sa stimuleze intentia voluntara a populatiei de a fi testati in vederea diagnosticarii timpurii a dementei provenite din procesul de imbatranire (similar cu tema vaccinarii).

Axa 7. intentioneaza stimularea cercetarii stiintifice si aplicate, in domeniul tulburarilor neuro degenerative pe plan national si international, in vederea asigurarii cunostintelor si competentelor specialistilor in domeniu cat mai actualizate cu putina, a stimulării cooperării internationale si a schimbului de bune practici. De asemenea prevede modalitati de recunoastere publica a rezultatelor inregistrate, inclusiv promovarea internationala specialistilor si a rezultatelor in vederea cresterii ineractiunii internationale in acest domeniu.

Axa nr. 1. Inregistrarea si clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania	Structura publica selectata de Comitetul Interministerial	2024	450.000,
Actiunea 2	Clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa, in vederea realizarii unui program de sustinere financiara din fonduri publice	Structura publica, grupuri de lucru, selectate de Comitetul Interministerial, cu precadere MS si MMJS	2023	200.000,
TOTAL:				650.000,

Axa nr. 2. Prevenirea, informarea si constientizarea populatiei privind tulburarile neuro degenerative				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Activitati de preventie a dementei	Structuri publice, ONG si private selectate de Comitetul Interministerial	Anual 2020 - 2024	200.000 400.000, 1.800.000,
Actiunea 2	Informarea, constientizarea si educarea primara a populatiei privind abordarea tulburarilor neuro degenerative.	Structuri publice, ONG si private selectate de Comitetul Interministerial	Anual 2020 - 2024	200.000 400.000, 1.800.000,
TOTAL:				3.600.000,

Axa 3. Sprijin si ingrijire pentru pacientii diagnosticati cu dementa				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Sprijin pentru ingrijitorii la domiciliu	Structuri publice, ONG si private selectate de Comitetul Interministerial	Anual 2020 - 2024	165.000,
TOTAL:				825.000,

Axa 4. Tratarea dementei				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Prim Ajutor pentru depistarea si gestionare cazurilor de dementa	Structuri publice, ONG si private selectate de Comitetul Interministerial	2020 -2024	50.000,
Actiunea 2	Interactiunea pacientilor afectati de demnta in Unitatile de Urgenta si Spitale Publice	Minsterul Sanatatii alaturi de Comitetul Interministerial	2020 - 2022	---

Actiunea 3	Centre/ Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	2020 - 2024	250.000,
Actiunea 4	Centre de zi pentru persoane diagnosticate cu dementa	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	Centru infiintat 2020 - 2024	100.000, 1.000.000,
Actiunea 5	Rezidenta pe termen lung pentru pacientii diagnosticati cu dementa	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	2021	100.000,
Actiunea 6	Instituti de rezidenta destinate ingrijirii paliative a pacientilor aflati in faza finala	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	anual 2021 - 2024	1.800.000, 7.200.000,
Actiunea 7	Servicii complexe de asistenta la domiciliu	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	2021 -2024	60.000,
Actiunea 8	Teleservicii in domeniul tulburarilor neuro degenerative	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	2021 -2024	20.000,
TOTAL:				8.680.000,

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Burse de studiu si de cercetare clinica	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	Anual 2021 - 2024	250.000, 1.000.000,
Actiunea 2	Centre de Excelenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	Anual 2021 -2024	450.000, 1.350.000,
Actiunea 3	Specializare in domeniul tulburarilor neuro degenerative	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	Anual 2022 -2024	150.000, 450.000,
Actiunea 4	Consolidarea educatiei preuniversitare	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	anual 2021 -2024	50.000, 200.000,
Actiunea 5	Stagii de instruire aplicata rezidentilor in vederea abordarii integrate a dementelor	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	2020 - 2023	-----
Actiunea 6	Stagii de instruire multidisciplinata a medicilor specialistilor	Minsterul Sanatatii, Institutul National de Sanatate, alaturi de Comitetul Interministerial	2022 - 2023	-----

TOTAL:	3.000.000,
---------------	-------------------

Axa nr. 6. Imbunatatirea cadrului legislativ, inclusiv cu acte normative care reglementeaza drepturile pacientilor afectati de dementa si ale ingrijitorilor acestora				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Actualizari, modificari legislative si noi reglementari	MS, INSP, MEN, MMJS alaturi de Comitetul Interministerial	2023	-----
TOTAL:				

Axa nr. 7. Cercetari privind tulburarile neuro degenerative				
Actiuni	Titlul Actiunii	Responsabil	Termen	Buget estimat (euro)
Actiunea 1	Organizarea de programe de cercetare nationale si participarea la programele internationale	MS, INSP, MEN alaturi de Comitetul Interministerial	2020 - 2024	-----
Actiunea 2	Recunoasterea si premierea rezultatelor cercetarii	MS, INSP, MEN alaturi de Comitetul Interministerial	anual 2020 - 2024	20.000, 40.000,
TOTAL:				40.000,

Obiective generale si specifice	Activitati	Rezultate	Impact
Obiectiv general: Imbunatatirea cadrului legislativ actual privind reforma in sistemul sanatatii prin extinderea domeniilor prioritare de actiune cu cele care privesc sanatatea mintala, tulburarile neuro degenerative in special boala Alzheimer, prin preluarea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)) si armonizarea , in consecinta, a celorlalte conditii privind recunoasterea studiilor/calificarilor prevazute de legislatia in vigoare.			
Obiectiv specific 1: Elaborarea unui Plan National de Actiune pe perioada 2020 – 2024, care sa cuprinda principalele masuri pentru o abordare integrata a tulburarilor neuro degenerative, in special dementa din boala Alzheimer, care sa asigure infrastructura (baza informativa, bunele practici, etc.) si coerenta in dezvoltarea strategiilor si politicilor publice viitoare in acest domeniu.	Operationalizarea Axelor 1 – 7 si a activitatilor aferente acestora, conform fiselor activitatilor din Anexa 1 si a detaliilor prezentate anterior	Plan National de actiune pe perioada 2020 – 2024 implementat, cu atingerea rezultatelor prezentate in fisa fiecarei activitati din Anexa 1. Legislatia privind tulburarile neuro degenerative arminizata cu recomandarile din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 - 2084 (INI))	1. Infrastructura functionala pentru dezvoltarea de strategii si politici viitoare in domeniul tulburarilor neuro degenerative; 2. Noi locuri de munca create in domeniul sanatatii; 3. Noi locuri de munca create in domeniul asistentei sociale; 4. Infrastructura de cercetare in domeniul tulburarilor neuro degenerative creata; 5. In un Centru /Clinica de Memorie si Tulburari cognitive functionala. 6. Registru National al persoanelor diagnosticate cu dementa, functional
Obiectiv specific 2: Stabilirea unui mecanism de coordonare a activitatilor diferitilor organisme publice si private cu atributii in domeniul tulburarilor neuro degenerative pentru asigurarea unei guvernari in domeniul promovarii sanatatii mintale.	Infiintarea unui Comitet interministerial, care sa cuprinda ca membri reprezentanti ai tuturor ministerelor implicate care au atributii si au conexiuni cu domeniul tulburarilor neuro degenerative si a grupurilor de lucru aferente, conform detaliilor prezentate.	Hotarare de Guvern adoptata si intrata in vigoare privind infiintarea unui Comitet interministerial si a grupurilor de lucru in scopul coordonarii planului National de Actiuni 2020 - 2024 privind tulburarile neuro degenrative si pregatit sa elaboreze strategii si politici publice viitoare in domeniu	Comitet interministerial si grupuri de lucru functionale privind coordonarea elaborarii de strategii si politici publice viitoare in domeniul tulburarilor neuro degenerative. Interesul si contributiile factorilor responsabili pe plan national, regional si local, pentru imbunatatirea sanatatii mintale a populatiei, prin recunoasterea bolilor neuro degenerative, a dementei si

			bolii Alzheimer ca prioritate imediata in politicile de sanatate publica a crescut si s-a intensificat.
--	--	--	---

Consultari

In procesul de clarificare a problemelor abordate, a analizei si de elaborare a optiunilor prezentate in politica publica alternativa prezenta si de selectie a optiunii recomandate au avut loc consultari cu reprezentanti de institutii publice, specialisti in domeniul tulburarilor neuro degenerative reprezentanti de organizatii neguvernamentale, asociatii profesionale, asociatii de tip social din Timisoara, Cluj, Iasi, Brasov si Bucuresti, pe grupuri de minim 12 participanti / locatie, sub coordonarea Centrului Roman de Formare Profesionala, dezvoltat in cadrul Asociatiei Habilitas. Au avut loc, de asemenea, intalniri de lucru cu factori interesati din Cadrul Institutului National de Sanatate Publica si a Asociatiei roamne Alzheimer si a avut loc un schimb de experienta international intr-un din tarile membre ale Uniunii Europene structura gazda fiind Asociatia Alzheimer Hellas, Grecia.

Optiunile 1 si 2 precum si mentinerea scenariului de referinta (situatiei actuale) au fost excluse de participanti, ca fiind fractionate incomplete si cu impact nesemnificativ in domeniu, fiind unanim recomandata spre inaintare catre factorii decizionali Optiunea 3.

Masuri post-adoptare

In urma adoptarii prezentei politici publice alternative si a Hotararii de Guvern pentru infiintarea Comitetului interministerial de coordonare a implementarii planului national de actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 -2024, este necesar a se organiza operationalizarea grupurilor de lucru prevazute si atribuirea atributiilor specifice fiecaruia. In continuare, in urma familiarizarii cu axele si actiunile de intreprins prevazute in Plan, fiecare grup de lucru isi va operationaliza un plan de management cu responsabilitati, termene si indicatori de realizare pentru fiecare actiune continuta in Plan, conform atributiilor fiecaruia. Planurile astfel realizate vor fi sustinute in cadrul Comitetului Interministerial spre aprobare si operationalizare, in urma caruia se vor aloca resurse de implementare, conform bugetelor anuale aprobate pentru fiecare axa si aferent fiecarei actiune in parte.

Pentru primul an de implementare se recomanda a fi luate in considerare Axa 1 – crearea si operationalizarea platformei virtuale „Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania” si clasificarea pe stadii de afectiune, Axa 2 - Prevenirea, informarea si constientizarea populatiei privind tulburarile neuro degenerative, Axa 3 - Sprijin si ingrijire pentru pacientii diagnosticati cu dementa si parte din Axa 4 – de organizare impreuna cu autoritatile locale a unor Centre de Prim Ajutor, prin care pe langa reseaua medicilor de familie, populatia sa poata fi testata spre diagnosticare, apartinatorii/ingrijitorii la domiciliu sa fie instruiti si sa poata primi informatii asupra traseului de tratare si ingrijire de tip special a pacientilor, in caz de nevoie. Pentru operationalizarea acestor centre de prim ajutor, este necesar a se analiza si decide un nucleu minim de expertiza pe care trebuie sa le detina (ex: psihiatru, psiholog, asistent medical, asistent social, etc) si o minima infrastructura tehnica de lucru (ex: aparat EKG, teste psihologice, etc) pe langa o locatie asigurata de autoritatea locala. In functie de populatia detectata a fi afectata de dementa Alzheimer si stadiul atins, centrele de prim ajutor pot asigura si servicii de terapie pe programe prestabilite pentru pacientii solicitanti, in regim de coplata, de exemplu.

Se recomanda cu precadere, abordarea unor masuri de educatie corespunzator Axei 5, si anume, dezvoltarea unui program national de sesiuni de scurta durata in scop de informare si instruire a personalului care intra in contact direct cu populatia potential afectata de dementa (asistenti sociali, personal din cadrul serviciilor de urgenta, personal din cadrul politiei, asistenti medicali, apartinatori, medici de familie, etc). Acestea se pot desfasura segmentat fie in format on line, pe platforme suport adecvate si accesibile de cat mai multi participanti, fie sa se desfasoare, in mod real, la nivel local, in comunitati pentru a contribui la identificarea cetatenilor afectati de dementa si de indrumare a acestora spre serviciile pe care le pot accesa.

Pentru asigurarea coeziunii si sinergiei tuturor fortelor si pozitiiilor care concura in operationalizarea Planului National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 -2024 se recomanda consultarea structurata a tuturor partilor interesate pentru fiecare model de management proiectat in scopul atingerii unei acceptante majoritare pentru stabilitatea sistemului construit, atat pentru fiecare axa in parte cat si in corelarea acestora. Etapele de consultari se recomanda a prevazute cu o perioada de timp rezonabila astfel incat partile interesate sa aiba posibilitatea de a-si formula opinii si recomandari, dincolo de activitatile lor cotidiene.

Comitetul Interministerial va elabora un plan de monitorizare periodica a implementarii Planului National de Actiuni privind tulburarile neuro degenerative pe perioada 2020 -2024, pe baza caruia va urmari progresul implementarii si deviatii si va adopta masuri corective in timp real. In scopul obtinerii unui impact social cat mai asimilat de populatie se recomanda denumirea Comitetului Interministerial, in numele caruia se vor publica rapoartele de monitorizare, cu un nume de rezonanta publica (ex: Observatorul National de Dementia). Rapoartele de monitorizare, in prima etapa efectuate semestrial si apoi anual vor fi inaintate reprezentantilor Guvernului desemnati si se vor inainta si in Comisiile parlamentare de resort spre stiinta si informare, dupa care se vor face publice. Rezultatele intermediare atinse se vor promova catre publicul larg.

Pentru a putea analiza, argumenta si pentru a atrage autoritatile locale in a sprijini locativ crearea si operationalizarea unor Centre de Prim Ajutor, precum si a stimula inclusiv dezvoltarea de centre private cu acest obiectiv in fiecare regiune

administrativa, se recomanda un set de pasi care, pe masura ce vor fi parcursi, vor asigura suficiente argumente pentru a sustine de oricare din factorii decizionali implicati numarul de centre de prim ajutor operationalizate pe un anumit areal. Operationalizarea acestui ghid de analiza in sase pasi, se poate declansa la nivel regional sub directa cooperare intre directiile de sanatate publica si autoritatile publice locale, dupa ce acestea au fost informate de adoptarea prezentei politici publice privind tulburarile neurodegenerative, in special boala Alzheimer si constituirea Comitetului Interministerial sub coordonarea Secretariatului General al Guvernului. Cei sase pasi, recomandati a fi urmati in analiza, presupun identificarea de raspunsuri cat mai acurate la intrebarile urmatoare:

Pasul 1. Sa ne cunoastem bazinul de persoane afectate de dementa,

- a) Cate persoane diagnosticate cu dementa se regasesc in regiune?
- b) Cate persoane cu dementa de pasassec varsta de 65 ani si cate se regasesc sub aceasta varsta?
- c) Care sunt comunitatile (ariile geografice) cu cel mai mare numar de persoane afectate de dementa in regiune?

Pasul 2. Sa ne cunoastem resursele existente in regiune.

- a) Ce fel de suport si servicii specifice sunt disponibile in regiune, in prezent?
- b) Ce fel de servicii generice sunt disponibile si accesibile de catre pacientii afectati de dementa si aparținătorii acestora?
- c) Ce alte posibilitati mai sunt disponibile in comunitati si care pot fi utilizate in sprijinul pacientilor afectati de dementa si a aparținătorilor lor?

Pasul 3. Cunoasterea nevoilor persoanelor afectate de dementa prin prisma personala.

- a) Implicarea persoanelor cu dementa (care isi cunosc cel mai bine nevoile) este necesara in elaborarea si operationalizarea serviciilor necesare;
- b) Care ar fi cele mai bune tehnici de implicare a persoanelor afectate de dementa in elaborarea serviciilor necesare?
- c) Exista capacitatea de a utiliza tehnici care sa le faciliteze acestora incluziunea, cum ar fi focus grupuri sau interviuri?

Pasul 4. Cunoasterea nevoilor afectate de dementa prin prisma aparținătorilor.

- a) Implicarea aparținătorilor in inventarierea nevoilor pacientilor afectati de dementa sunt cruciale (sunt cei mai bine plasati in a prezenta nevoile pentru care sunt solicitati de pacientii).
- b) Identificarea si clasificarea tipurilor de servicii si suport de care au nevoie atat pacientii cat si aparținătorii.
- c) Care ar fi tehnicile de utilizat pentru includerea aparținătorilor in a dezvolta si operationaliza serviciile necesare?
- d) Este necesara instruirea aparținătorilor? La ce nivel de competente?

Pasul 5. Cunoasterea punctelor de vedere ale altor parti interesate din regiune.

- a) Ce fel de servicii adiacente se regasesc in regiune si cine le ofera?
- b) Cum pot fi implicati in deservirea persoanelor afectate de dementa (ingrijitori la domiciliu, catering si distribuitori de mancare, distribuitori/inchiratori de scaune cu rotile, structuri de asistenti sociali, structuri de asistenti medicali, etc)
- c) Este necesara instruirea partilor interesate, pe categorii? La ce nivel de competente/categorii?

Pasul 6. Analizarea informatiilor si elaborarea de prioritati regionale.

Efectuarea acestei analize la nivel regional, in acoperire nationala, va sprijini Comitetul interministerial si grupurile de lucru destinate proiectarii si operationalizarii axelor cuprinse in Planul National de Actiune 2020 -2024, in a identifica cele mai potrivite modele de lucru si al le decide in consecinta, in vederea atingerii dezideratelor detaliate in prezenta propunere de politica publica. De asemenea, implicarea actorilor locali imediat dupa adoptarea propunerii de politica publica in activitati privind tulburarile neurodegenerative, asigura familiarizarea acestora cu problemele de imbatranire a populatiei, constientizarea lor cu privire la amploarea acestui fenomen in regiunea de administrat, familiarizarea cu acest amplu proces de asigurare de servicii de resort, asigura contributi suport pentru deciziile ce se vor lua in operationalizarea fiecărei actiuni cuprinse in axele aferente Planului National de Actiune 2020 -2024, generand sustenabilitatea functionala, pe termen mediu, a intregului proces..

Propuneri de Indicatori:

- Numar de inregistrari ale persoanelor diagnosticate cu dementa, distribuite regional si pe categorii;
- Numar de asistenti sociali, instruiti specific in domeniu;
- Numar de asistenti medicali, instruiti specific in domeniu;
- Numar de aparținători, instruiti specific in domeniu;
- Numar de ingrijitori la domiciliu, instruiti specific in domeniu;
- Numar de noi specialisti in domeniu (psihiatri, geriatri, neurologi, etc);
- Numar de rezidenti in domeniu;
- Numar de centre de zi operationale;
- Numar de centre de prim ajutor operationale;
- Numar de centre rezidentiale operationale;

- Numar de centre paliative operationale;
- Numar de Centre de si Tulburari Cognitive operationale;
- Numar de noi locuri de munca create in domeniul social;
- Numar de noi locuri de munca create in domeniul medical (specialisti si personal suport);
- Numar de persoane diagnosticate cu dementa ingrijite;
- Numar de persoane diagnosticate cu dementa tratate;

▪

Note bibliografice.

1. Recomandarile cuprinse in Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)) – P7_TA(2011)0016
2. Implementation report on the Commission Communication on a European initiative on Alzheimer's disease and other dementias - COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT - SWD(2014) 321 final Brussels, 16.10.2014
3. „Sanatatea mintala – prioritate pe agenda publica – Raport de evaluare a politicilor publice in domeniul sanatatii mintale in mod specific a dementelor – Asociatia Habilitats – CRFP
4. Strategia si Planul National pentru Demente, cu precadere Dementa din boala Alzheimer 2014- 2020 – elaborat de Societate Romana Alzheimer;
5. Dementia Need Analysis Framework to support Local Service Development – Elaborat de National Dementia Office si Health Service Executive – June 2018;
6. Strategia Nationala de Sanatate 2014 -2020, publicata in MO nr. 891 bis din 8 decembrie 2014;
7. National Action Plan for Dementia – Alzheimer Disease 2015 -2020 – elaborata de un grup de lucru al Ministerului Sanatatii din Grecia si adoptata de Guvernul Elen – www.alzheimereurope.eu ;
8. Flanders dementia strategy 2016-2019 (English) – www.alzheimereurope.eu ;
9. Dutch Dementia Strategy – www.alzheimereurope.eu ;
10. Malta National Dementia Strategy 2015-2023 – www.alzheimereurope.eu ;
11. Northern Ireland dementia strategy – www.alzheimereurope.eu ;
12. Finland National Memory Programme 2012-2020 – www.alzheimereurope.eu ;
13. France - 2014 Plan maladies neuro degeneratives – www.alzheimereurope.eu ;
14. Modelul Matriceal al Sanatatii Mintale – Servicii de sanatate mintala – Graham Thornicroft, Michele Tansella – editura Medicala 2001
15. Ziua Mondiala de Lupta Impotriva Maladiei Alzheimer – Analiza de Situatie – elaborat de: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica, Centrul National de Evaluare si Promovare a Starii de Sanatate, centrul Regional de Sanatate Publica Sibiu - 21. Septembrie 2019;
16. Diagnosticul și tratamentul actual al stadiului clinic din boala Alzheimer – Prof Univ. Dr. Catalina Tudose coautor Dr. Maria Moglan - 2015
17. Alte documente si articole relevante in domeniul tulburarilor neuro degenerative , in special boala Alzheimer, disponibilile la cerere.

ANEXE:

- Anexa 1 – Planul National de Actiuni privind tulburarile neurodegenerative pentru 2020 -2024 cu detalierea succinta a actiunilor propuse;
- Anexa 2 – sinteza nevoilor si solutiilor reiesite din consultarile publice al proiectului “Sanatatea mintala – prioritate pe agenda publica”, Cod proiect 112591
- Anexa 3 - Infografic privind vizualizarea nivelurilor de competente si servicii destinate persoanelor afectate de dementa, in prezenta propunere de politica publica;

**Planul National de Actiune de abordare integrata a tulburarilor neuro degenerative
pentru perioada 2020 -2024
Detalierea actiunilor**

Axa nr. 1. Inregistrarea si clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa din Romania.

Actiunea 1. Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania;

Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa din Romania este imperios necesar a fi operationalizat pentru ca institutiile cu atributii de decizie publica sa aiba la dispozitie informatii reale, structurate si la zi pentru a le putea analiza si lua masuri, in consecinta, pentru pastrarea sanatatii mintale a populatiei si tratarea, orientarea si asistarea pacientilor conform nevoilor lor. Scopul acestui Registru este de a colecta date despre simptomele si cazurile de dementa din Romania, in mod sistematic si standardizat. Avand aceste informatii la dispozitie, specialistii din domeniu isi pot imbunatati calitatea serviciilor de prevenire, diagnostic, tratament si asistenta pentru persoanele aflate in acest tip de suferinta.

Obiective:

- Crearea unei harti in timp real a starii de sanatate mintala a populatiei din Romania, prin colectarea de informatii reale, complete si relevante, privind accentuarea tulburarilor neuro degenerative in randul acesteia, inclusiv rata de mortalitate generata de aceste demente;
- Obtinerea unor date si informatii pe criterii care sa fie comparabile cu alte tari europene si nu numai;
- Stabilirea unor politici publice, strategii, masuri bazate pe informatii reale si de incredere.

Activitati operationale:

1. Elaborarea unui Plan de activitati, cu termene, responsabilitati si resurse pentru formularea arhitecturii Registrului National al persoanelor suspectate si/sau diagnosticate cu dementa in Romania, a metodologiei de colectare a datelor si altor documente necesare operationalizarii acestuia;
2. Selectarea unor arii geografice si operationalizarea unui experiment pilot de colectare de informatii, in scopul verificarii/corectarii modelului abordat ;
3. Stabilirea arhitecturii finale al Registrului National al persoanelor suspectate si/sau diagnosticate cu dementa in Romania;
4. Dezvoltarea unei platforme digitale de colectare a datelor si definirea procedurilor de operationalizare a Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania;
5. Promovarea si constientizarea organismelor cu atributii in domeniu si a profesionistilor aferenti, in a completa cu date din cazistica proprie diagnosticata / asistata si a utiliza Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania in activitatea proprie.

Institutii responsabile: Structura publica, grupuri de lucru selectate de Comitetul Interministerial, pe criterii de capabilitate, capacitate si competenta, cu suportul Autoritatii pentru Digitalizarea Romaniei.

Calendar:

2020 - Elaborarea unui Plan de activitati, cu termene, responsabilitati si resurse pentru formularea arhitecturii Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania, a metodologiei de colectare a datelor si altor documente necesare operationalizarii acestuia;

2021 - Selectarea unor arii geografice si operationalizarea unui experiment pilot de colectare de informatii;

2021 - Stabilirea arhitecturii finale al Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania, in urma consultarilor cu toate partile interesate;

2022 – 2023 - Dezvoltarea unei platforme digitale, de colectare a datelor si definirea procedurilor de operationalizare a Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania;

2023 - Promovarea si constientizarea organismelor cu atributii in domeniu si a profesionistilor aferenti in a completa cu date din cazistica proprie diagnosticata / asistata si a utiliza Registrului National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania in activitatea proprie.

2024 - Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania operational.

Buget total estimat: 450.000, EURO, structurat conform calendarului de atingere a rezultatului.

Axa nr. 1. Inregistrarea si clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa in Romania.

Actiunea 2. Clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa, in vederea realizarii unui program de sustinere financiara din fonduri publice, bazat pe un algoritm creat prin corelarea gradului de agravare a bolii, inclusiv dizabilitati si costurile financiare de subzistenta a familiei pacientului

Pentru asigurarea unui sprijin financiar din fonduri publice in acord cu nevoile unei persoane diagnosticate cu dementa, este necesar a se elabora un algoritm de calcul in functie de mai multe criterii. In primul rand este necesar a se evalua si masura gradul de agravare a dementei, conditiile de recuperare/agravare precum si gradul de dizabilitate pe care aceasta o creaza bolnavului. In al doilea rand ar trebui evaluati si masurati factorii economici si sociali ai bolnavului cum ar fi nivelul/posibile surse de venituri ale pacientului, starea sa civila, accesibilitatea la servicii medicale si de asistenta sociala, costurile de subzistenta ale familiei, etc. Acest efort inovativ, in Romania, se recomanda a fi efectuat prin implicarea tuturor factorilor interesati, spre a diferentia cat mai acurat si obiectiv, tipurile de clasificari in care se incadreaza persoanele afectate de dementa, corelat cu responsabilitatea fata de resursele publice si metodologia cat mai simplificata de acordare a suportului financiar. In acest context, in functie de clasificarea persoanelor afectate de dementa pe baza criteriilor stabilite se poate stabili un program de sprijin financiar din resurse publice, corespondent acestora.

Obiective:

- Elaborarea unui instrument de clasificare a persoanelor afectate de dementa, bazat pe principii de egalitate de sanse si justitie sociala;
- Realizarea unui program de sprijin financiar din resurse publice destinat persoanelor afectate de dementa, in concordanta cu caracteristicile evolutiei bolii si nevoilor pacientului.

Activitati preconizate:

1. Cercetarea experientelor / bunelor practici internationale si a pozitiilor specialistilor si ingrijitorilor din domeniul tulburarilor neuro degenerative;
2. Definirea criteriilor de clasificare si proiectarea unui model de clasificare a persoanelor afectate de dementa, in acord cu evolutia tulburarilor neuro degenerative in Romania (numar de bolnavi, stadii de boala, conditii de recuperare/agravare a bolii, etc), in corelare cu clasificarile persoanelor cu dizabilitati provenite din cauza dementei;
3. Elaborarea unui algoritm de clasificare a persoanelor afectate de dementa;
4. Organizarea de consultari publice regionale, cu acoperire nationala in scopul validarii/ corectarii algoritmului de clasificare elaborat si finalizarea acestuia.
5. Dezvoltarea unei aplicatii IT de clasificare a persoanelor afectate de dementa si testarea acestuia printr-un experiment pilot;
6. Alocarea sprijinului financiar /pacient, corespondent categoriei sale de clasificare si estimarea bugetului alocat programului de sprijin financiar, pe regiuni/judete, in functie de tipurile de nevoi inregistrate teritorial;
7. Realizarea unui program de sprijin financiar destinat persoanelor afectate de dementa si implementarea acestuia la nivel national, prin desemnarea structurilor regionale/judetene si metodologie de acces simplificata.

Institutii responsabile: Structurile publice, grupuri de lucru cu responsabilitati clare, selectate de Comitetul Interministerial, pe criterii de capabilitate, capacitate si competenta cu precadere cele aflate sub coordonarea Ministerului Sanatatii si a Ministerului Muncii si Justitiei Sociale.

Calendar:

- 2020: Cercetarea experientelor / bunelor practici internationale si a pozitiilor specialistilor si ingrijitorilor din domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- 2021: Definirea criteriilor de clasificare si proiectarea unui model de clasificare a persoanelor afectate de dementa, in acord cu evolutia tulburarilor neuro degenerative in Romania (numar de bolnavi, stadii de boala, conditii de agravare a bolii, etc), in corelare cu clasificarile persoanelor cu dizabilitati provenite din cauza dementei;
- 2021: Elaborarea unui algoritm de clasificare a persoanelor afectate de dementa si organizarea de consultari publice;
- 2021: Dezvoltarea unei aplicatii IT de clasificare a persoanelor afectate de dementa si testarea acesteia;
- 2021: Alocarea sprijinului financiar /pacient, corespondent categoriei sale de clasificare ;
- 2022 - 2023: Realizarea unui program de sprijin financiar destinat persoanelor afectate de dementa, implementat la nivel national.

Buget total estimat pentru pregatirea programului de sprijin financiar destinat persoanelor afectate de dementa, inclusiv sistemul de clasificare al acestora: 200.000, EURO, structurat conform calendarului de atingere a rezultatului.

Axa nr. 2. Prevenirea, informarea si constientizarea populatiei privind tulburarile neuro degenerative.

Actiunea 1. Activitati de prevenire a dementiei.

Prevenirea dementiei presupune un set de actiuni, prin care sa se elaboreze programe nationale anuale, succesive si continue, de screening a populatiei cu privire la masurarea sanatatii mintale a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, precum si, informarea si constientizarea cetatenilor cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare/recuperare/ tratare a acestora.

Obiective:

- Cresterea informarii si constientizarii populatiei din Romania cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale, la care sunt supusi cetatenii, pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare/recuperare/ tratare a acestora;
- Reducerea frecventei de pierdere a sanatatii mintale, prin depistarea timpurie a posibilelor tipuri de dementa si recuperarea / tratarea acestora.

Activitati preconizate:

1. Elaborarea unor programe de preventie, cel putin a unui program de screening a populatiei cu privire la masurarea sanatatii mintale a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, aplicabil de la nivel local pana la nivel national, prin initierea si dezvoltarea de cooperari si parteneriate interinstitutionale si mixte cu organizatii neguvernamentale si private din domeniu;
2. Organizarea informatiei si elaborarea de materiale informative cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora;
3. Implementarea programului anual de informare si constientizare a cetatenilor cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora si implementarea programelor anuale de screening a populatiei privind sanatatea mintala a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, progresiv de la nivel local pana la atingerea nivelului national.

Institutii responsabile: Structurile publice, neguvernamentale si private selectate de Comitetul Interministerial, pe criterii de capabilitate, capacitate si competenta cu precadere cele aflate sub coordonarea Ministerului Sanatatii, a Ministerului Muncii si Justitiei Sociale, a Ministerului Educatiei (ex: Universitatile de Medicina).

Calendar:

- 2020: Elaborarea unor programe de preventie, cel putin a unui program de screening a populatiei cu privire la masurarea sanatatii mintale a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, aplicabil de la nivel local pana la nivel national, prin initierea si dezvoltarea de cooperari si parteneriate interinstitutionale si mixte cu organizatii neguvernamentale si private din domeniu;
- 2020: Organizarea informatiei si elaborarea de materiale informative cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora;
- 2021: Implementarea programului anual de Informare si constientizare a cetatenilor cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora si implementarea programelor anuale de screening a populatiei privind sanatatea mintala a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, progresiv de la nivel local pana la atingerea nivelului national.
- 2022: Implementarea programului anual de Informare si constientizare a cetatenilor cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora si implementarea programelor anuale de screening a populatiei privind sanatatea mintala a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, progresiv de la nivel local pana la atingerea nivelului national.
- 2023: Implementarea programului anual de Informare si constientizare a cetatenilor cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora si implementarea programelor anuale de screening a populatiei privind sanatatea mintala a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, progresiv de la nivel local pana la atingerea nivelului national.
- 2024: Implementarea programului anual de Informare si constientizare a cetatenilor cu privire la factorii de risc de pierdere a sanatatii mintale a cetatenilor, la care sunt supusi pe masura ce inainteaza in varsta si posibilitati de evitare / depasire a acestora si implementarea programelor anuale de screening a populatiei privind sanatatea mintala a populatiei si diagnosticarea timpurie a tulburarilor neuro degenerative, progresiv de la nivel local pana la atingerea nivelului national.

Buget total estimat: 200.000, EURO pentru pregatirea programelor de informare constientizare si 400.000, EURO/an pentru implementarea programelor anuale. In total: 1.800.000, EURO

Axa nr. 2. Prevenirea, informarea si constientizarea populatiei privind tulburarile neuro degenerative.

Actiunea 2. Informarea, constientizarea si educarea primara a populatiei privind abordarea tulburarilor neuro degenerative.

Aceasta actiune presupune informarea, constientizarea si educarea primara populatiei privind tulburarile neuro degenerative, avand ca tinta diagnosticarea si tratarea timpurie a persoanelor afectate de dementa si evitarea/diminuarea stigmatizarii acestora, prin organizarea de campanii informative si de constientizare complexe, la nivel national, prin caravane regionale/judetene, utilizarea canalelor massmedia si a tehnicilor de social media. Avand in vedere procesul de imbatranire accelerata a populatiei si ca tulburarile neuro degenerative, in special boala Alzheimer, sunt recunoscute ca o prioritate imediata pe plan european in politicile de sanatate publica si dezirabila in Romania, este recomandat ca punerea in practica a acestei actiuni sa fie asigurata cu expertiza ridicata in comunicare, care sa tina cont si de sensibilitatile comportamentale ale populatiei astfel incat sa se poata atinge dezideratul de reducere a stigmatizarii persoanelor afectate cu aceste tulburari de sanatate mintala in spatiul lor extern de miscare. De asemenea, exemplele de manifestari a tulburarilor neuro degenerative care se au in vedere a fi populatizate, trebuiesc selectate cu atentie, in mod gradat si succesiv astfel incat populatia sa poata asimila mesajele privind tulburarile neuro degenerative si sa isi adapteze comportamentele in consecinta.

Obiective:

- Diagnosticarea si tratarea timpurie a persoanelor afectate de tulburari neuro degenerative, in scopul imbunatatirii calitatii vietii pacientilor si a apartinatorilor lor, precum si economisirea resurselor publice destinate acestui sector de sanatate publica;
- Diminuarea stigmatizarii persoanelor afectate de dementa.

Activitati preconizate:

1. Proiectarea si implementarea de campanii de informare, constientizare si educare primara a populatiei privind tulburarile neuro degenerative avand drept scop evidentiarea beneficiilor diagnosticarii timpurii, a metodelor de preventie si de adaptare comportamentala pentru reducerea stigmatizarii persoanelor afectate cu aceste tulburari de sanatate mintala in spatiul lor extern de miscare, inclusiv selectarea de exemple necesare asimilarii situatiilor de expus.
2. Organizarea de intalniri, atelere de lucru, seminarii, conferinte adresate publicului larg la nivel local, implicand asociatiile de locatari, comitetele de parinti din scoli si alte entitati, care pot atrage populatia, in a se informa cu privire la beneficiile diagnosticarii timpurii, a metodelor de preventie si adaptare comportamentala, in raport cu persoanele afectate de tulburari de sanatate mintala. Se pot organiza asemenea evenimente, in format on line, utilizand tehnologia digitala, dupa caz, in functie de audienta tinta.
3. Pregatirea si tiparirea/multiplicarea de materiale informative de uz larg pentru populatie, in a fi distribuite in locuri publice frecventate intens de populatie si postarea lor pe site-uri frecventate de populatie.
4. Pregatirea, executarea de materiale informative si postarea controlata succesiv, specifice social media, inclusiv video, de scurta durata care sa raspunda mesajelor proiectate pentru campania de informare;
5. Proiectarea si implementarea de evenimente concurs cu mici recompense, alaturi de potentiali sponsori, utilizand inclusiv canale mass media si social media, privind aspecte ale tulburarilor neuro degenerative care stimuleaza populatia in a asimila mesajele privind beneficiile diagnosticarii timpurii, a metodelor de preventie si de adaptare comportamentala pentru reducerea stigmatizarii persoanelor afectate cu tulburari de sanatate mintala;
6. Instruirea de scurta durata a grupurilor profesionale care pot intra incidental, in spatiul public, in contact cu persoane afectate de dementa cu privire la recunoasterea simptomelor de dementa si adaptarea comportamentala in relatie cu acestia (politia locala, jandarmi, preoti, alte segmente profesionale), inclusiv prin utilizarea tehnologiei digitale si livrare on line, dupa caz .

Institutii responsabile: Structurile publice, neguvernamentale si private selectate de Comitetul Interministerial, pe criterii de capabilitate, capacitate si competenta.

Calendar:

2020 – Pregatirea holistica a campaniei de informare constientizare si educatie primara a populatiei Romaniei, incisiv mesajele succesive;

2021 – 2024 – Implementarea campaniei, informare, constientizare si educatie primara a populatiei Romaniei, in cadenta anuala, cu acoperire nationala, sub toate aspectele prezentante in activitatile 2- 6

Buget total estimat: 200.000, EURO pentru pregatirea programelor de informare constientizare si 400.000, EURO/an pentru implementarea programelor anuale. In total: 1.800.000, EURO

Axa 3. Sprijin si ingrijire pentru pacientii diagnosticati cu dementa

Actiunea 1. Sprijin pentru ingrijitorii la domiciliu.

Este bine cunoscut si acceptat ca masurile de tip social si-au aratat eficienta cu precadere prin delegarea acestora la nivel comunitar, putand raspunde concret nevoilor sociale existente in aria de acoperire locala. Pe langa accesul la servicii sociale de resort, persoanele diagnosticate cu dementa mai au nevoie de sprijin suplimentar la domiciliu, pentru traiul zilnic, in functie de categoria de dementa in care pot fi incadrate. Acest tip de nevoi este de obicei suportat de aparținătorii bolnavului. Avand in vedere ca majoritatea aparținătorilor sunt in situatia de a fi incadrati in campul muncii si nu isi pot permite alocare de timp indelungat ingrijirii zilnice a bolnavului, aceste servicii pot fi asigurate de o noua categorie de personal, cu o calificare minimala, care poarta numele de ingrijitori la domiciliu. Aceste persoane pot proveni din imediata vecinătate a bolnavului sau pot fi identificate in randul populatiei active care intentioneaza sa isi ocupe timpul liber avut la dispozitie, prin activitati de tip social si sa isi rotunjeasca veniturile. Insa, pentru asigurarea serviciilor de trai, zilnice, de care pacientul are nevoie, ingrijitorul trebuie sa aiba cunostinte despre tulburarile neuro degenerative, in special boala Alzheimer, sa recunoasca manifestarile bolnavului sa cunoasca tehnici de raspuns la manifestarile bolnavului, sa cunoasca infrastructura de interventie profesionala pentru monitorizarea si tratarea bolnavului, sa ia decizii cu privire la situatiile care il depasesc si sa actioneze in consecinta, accesand serviciile profesionale, pentru stabilizarea acestuia. Avand in vedere cazistica in crestere a persoanelor afectate de dementa, este imperativ necesar a fi luate masuri agregate care sa formeze o categorie de personal specializat, denumita ingrijitori la domiciliu, care sa ofere servicii de ingrijire recunoscute, la care atat bolnavii cat si aparținătorii acestora sa aiba acces, spre a-i solicita.

Obiective:

- Preservarea sanatatii fizice si mentale a ingrijitorilor la domiciliu, angajati/voluntari pentru deservirea persoanelor diagnosticate cu dementa;
- Cresterea calitatii vietii pentru persoanele afectate de dementa si a ingrijitorilor acestora;
- Dezvoltarea de servicii sociale la domiciliu si evitarea/diminuarea institutionalizarii persoanelor afectate de dementa.

Activitati preconizate:

1. Proiectarea si implementare de programe educationale, vocationale, destinate persoanelor adulte pentru a fi calificate in domeniul ingrijirii la domiciliu a persoanelor afectate de dementa, inclusiv in format de invatare la distanta (e-learning). Programele se vor desfasura la nivel local, regional sau national si vor fi livrate de furnizori de formare profesionala, publici si privati, acreditati in domeniu.
2. Elaborarea de manuale si ghiduri destinate ingrijitorilor pentru persoane afectate de dementa, inclusiv parcursul de urmat in infrastructura de specialitate pentru tratarea dementelor, atat in format tiparit, cat si accesibile on line, precum si studii de caz si materiale video ajutatoare acestor servicii de ingrijire.
3. Crearea si implementarea unui Centru de Informare, pe o platforma on line, pentru accesarea de servicii pentru ingrijirea persoanelor afectate de dementa, inclusiv la domiciliu, in care sa fie cuprins si un tablou al ingrijitorilor la domiciliu spre accesare la nevoie.
4. Crearea unui Call Center pentru ingrijitorii la domiciliu, prin care sa se poata asigura asistenta de specialitate, care sa raspunda la nevoile care le depasesc competenta;
5. Stabilirea, proiectarea si implementarea unui eveniment anual destinat ingrijitorilor la domiciliu (Ziua Nationala a Ingrijitorilor la domiciliu pentru persoanele afectate de dementa), pentru recunoasterea serviciilor lor in societate, schimb de experienta, conectivitate si improspatarea metodelor de ingrijire, precum si pentru a le creste respectul de sine;
6. Stabilirea conectivitatii si cooperarii la nivel local/comunitar, intre ingrijitorii la domiciliu si infrastructura locala de servicii destinate diagnosticarii si tratarii bolilor neuro degenerative precum si cea de tip social destinata serviciilor pentru varstnici.

Institutii responsabile: Structurile publice, neguvernamentale si private selectate de Comitetul Interministerial, pe criterii de capabilitate, capacitate si competenta.

Calendar:

2020: Pregatirea programului de educatie pentru ingrijitorii la domiciliu si testarea acestuia in arii geografice selectate; pregatirea si implementarea Call Centre si a Centrului de Informare; Stabilirea datei calendaristice a evenimentului anual destinat Ingrijitorilor la domiciliu.

2021 – 2024: Implementarea Actiunii – sprijin pentru ingrijitorii la domiciliu, in cadenta anuala, cu acoperire nationala, sub toate aspectele prezentate in activitatile 1- 6

Buget total estimat: 250.000, EURO (50.000 EURO/an) pentru programele de formare profesionala a ingrijitorilor la domiciliu, inclusiv on line), 500.000 EURO (100.000 EURO/an) pentru operationalizarea Centrului de Informare si Call Centre - ului si 75.000,

EURO pentru organizarea a 4 evenimente anuale destinate ingrijitorilor la domiciliu si materialelor suport pentru ingrijitorii la domiciliu (manuale, ghiduri, etc). In total: 825.000, EURO.

Axa 4. Tratarea dementei

Actiunea 1. Prim Ajutor pentru depistarea si gestionarea cazurilor de dementa.

Actiunea isi propune crearea unui sistem integrat de depistare timpurie a dementei, in special boala Alzheimer si de gestionare a serviciilor de prim ajutor pentru cazurilor de dementa diagnosticate. In acest sens, se are in vedere instruirea privind simptomele tulburarilor neuro degenerative si tehnici de prim ajutor, in special boala Alzheimer ale tuturor specialistilor din structurilor de sanatate, pe care o persoana in dificultate le-ar putea accesa, cum ar fi medicii de familie, internistii, neurologi, psihiatri, psihologi aflati in diverse structuri de sanatate (cabinete medicale, spitale municipale, spitale regionale, profesionistii din asociatii care asigura servicii de sanatate si centre de asistenta sociala, din aziluri destinate ingrijirii cazurilor de dementa etc). Pe langa instruirea detectarii, diagnosticarii oferirii de servicii de prim ajutor se vor elabora ghiduri de depistare a dementei si tipuri de servicii de prim ajutor sa sa sprijine profesionistii in deservirea persoanelor in dificultate si interconectarea lor cu Centre/ Clinici de Memorie si tulburari neuro degenerative.

Obiective:

- Acces facil pentru persoanele aflate in dificultate si pentru apartinatorii acestora, in scopul depistarii timpurii a dementei si asigurarea serviciilor de prim ajutor;
- Asigurarea de sprijin cat mai complet pentru persoanele care infrunta diagnosticul de dementa si pentru apartinatorii acestora, privind oferta de servicii existente in imediata lor apropiere pentru a le putea accesa.

Activitati preconizate:

1. Cooperarea cu autoritatile locale in vederea desemnarii unor spatii locative, in functie de nevoile rezultate din analiza populatiei imbatranite dintr-o unitate administrative teritoriala, detinate desfasurarii activitatilor prevazute pentru Centrele de Prim Ajutor.
2. Dezvoltarea de programe de instruire destinate profesionistilor in sanatate in scopul depistarii cazurilor de dementa si asigurarea unor servicii de prim ajutor;
3. Elaborarea si diseminarea (inclusiv on line) in randul profesionistilor / specialistilor de ghiduri de depistare a cazurilor de dementa si asigurarea de servicii de prim ajutor;
4. Interconectarea profesionistilor cu Centrele /Clinicile de Memorie si tulburari neuro degenerative, pentru asigurarea asistentei de specialitate si a schimbului de experienta.
5. Introducerea unei sectiuni de servicii de prim ajutor in Centrele de Informare (axa 3), pentru informarea persoanelor diagnosticate cu dementa si a apartinatorilor lor, privind posibilitatile de acces la structurile de resort din imediata lor apropiere.

Institutii responsabile: Structurile publice, neguvernamentale si private selectate de Comitetul Interministerial, pe criteriile de capabilitate, capacitate si competenta su autoritatile publice locale.

Calendar:

2020 - 2024: Identificarea si operationalizarea spatiilor locative destinate Centrelor de Prim Ajutor la nivel regional. Dezvoltarea si implementarea de programe de instruire destinate profesionistilor in sanatate. Elaborarea si diseminarea in randul profesionistilor / specialistilor de ghiduri utile. Crearea si operationalizarea unor registre de medici specializati in domeniul tulburarilor cognitive, existenti in fiecare regiune a tarii. Interconectarea medicilor specializati pentru schimb de bune practici.

Buget total estimat: 50.000 EURO pentru elaborare de ghiduri utile. Nu se intrevad costuri suplimentare, decat cele administrative de functionare si dotare minimala, ce pot fi incluse in bugetele de functionare a acestora, in momentul operationalizarii, costurile de instruire putand fi prevazute in programele de formare anuale ale unitatilor sanitare din care provin sau pot fi suportate individual.

Axa 4. Tratarea dementiei

Actiunea 2. Interactiunea pacientilor afectati de dementa in Unitatile de Urgenta si Spitalele Publice.

Aceasta actiune se adreseaza persoanelor afectate, fie de o stare avansata de dementa, fie pacientul este diagnosticat intr-o anumita faza de dementa insa are si alte tipuri de suferinta, care solicita de servicii de sanatate, ingrijire si supraveghere de inalta calificare. Acesti pacienti vor fi supusi unor examinari minutioase cu diverse conexiuni ale starii de sanatate, situatie care conduce la dezvoltarea unor protocoale specifice, de aplicat in toate Unitatile de Urgenta si Spitalele Publice. In plus, este necesar a se desemna un coordonator responsabil de gestionare a cazurilor de dementa care va fi selectat din randul medicilor specialisti in neurologie. In cazul in care in Spitalele Publice s-au operationalizat Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive, selectarea coordonatorului se va efectua din randul medicilor specialisti care lucreaza cotidian in aceste Clinici.

Obiective:

- Acoperirea multidisciplinara a starii de sanatate cu care se confrunta pacientul diagnosticat cu dementa in Unitatile de Urgenta si Spitalele Publice;
- Satisfacerea tuturor nevoilor de sanatate si ingrijire cu care se confrunta pacientul diagnosticat cu dementa in Unitatile de Urgenta si Spitalele Publice;

Activitati preconizate:

1. Elaborarea unui protocol de examinare si tratament specific persoanelor diagnosticate cu dementa, pentru aplicarea lui la nivel national in toate Spitalele Publice;
2. Instruirea profesionistilor suport pentru livrarea serviciilor medicale in Spitalele Publice si Unitatile de Urgenta, legat de aspecte de ingrijire si supraveghere in domeniul tulburarilor neuro cognitive;
3. Selectarea si numirea unui coordonator responsabil de cazurile de dementa in fiecare Spital Public din Romania.
4. Asigurarea logistica a unei sectiuni cu un numar de paturi rezonabil, destinat specific persoanelor afectate de dementa, boala Alzheimer, in functie de nevoile de spitalizare istoric inregistrate in fiecare Spital Public, in raport cu alte tipuri de dementa, tinand cont ca acesti pacienti au nevoi si comportamente diferite prin comparatie cu demente aparute din alte cauze.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 - 2022: Elaborarea si operationalizarea protocolului de examinare si tratare a persoanelor diagnosticate cu dementa in Spitalele Publice si Unitatile de Urgenta. Desemnarea coordonatorilor responsabili de dementa in Spitalele Publice. Instruirea profesionistilor suport din Spitalele Publice si Unitatile de Urgenta in domeniul tulburarilor neuro cognitive.

Buget total estimat: Nu se intrevad costuri suplimentare, elaborarea protocolului fiind in atributiile Ministerului Sanatatii, iar costurile de instruire putand fi prevazute in programele de formare anuale ale unitatilor sanitare din care provin.

Axa 4. Tratarea dementiei

Actiunea 3. Centre/Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive.

Scopul acestei actiuni este de a crea si operationaliza, in aceasta etapa, a 8 Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive, cate una in cadrul fiecarui Spital Regional din Romania. In cazut in care datele inregistrate in Registrul National al persoanelor diagnosticate cu dementa din Romania evidentiaza necesitatea crearii mai multor asemenea clinici, se vor mai operationaliza si altele cu precadere in zonele geografice in care exista nevoie de acestea. Din punct de vedere administrativ, aceste clinici sunt parte a Sectiilor de Neurologie si Psihiatrie din Spitalele Regionale de pe teritoriul Romaniei. Atributiile principale ale Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive sunt:

- Diagnosticarea, tratamentul si monitorizarea persoanelor afectate de dementa din cadrul regiunii administrative in cooperare cu structurile existente in regiune, care ofera primul ajutor in acest domeniu, publice sau private;
- Cooperarea continua cu cabinetele medicilor de familie, asociatiile Alzheimer, asociatii caritabile, centre de asistenta sociala si alte structuri cu preocupari similare aflate in regiune;
- Informarea si constientizarea populatiei si a entitatilor din sanatate cu privire la pericolul imbatranirii populatiei, a riscurilor aparitiei dementiei si beneficiile diagnosticarii precoce a acesteia;
- Asigurarea serviciilor de diagnosticare si monitorizare periodica a persoanelor afectate de dementa si cu domiciliul in zone greu accesibile din regiune si/sau aflate in aziluri care asigura servicii destinate persoanelor afectate de dementa;
- Asigurarea de servicii de telemedicina pentru acoperirea zonelor greu accesibile din regiune in cooperare cu Clinicile de Memorie si Tulburari Cognitive, existente in imediata proximitate.

Echipele minim recomandate pentru operationalizarea fiecarei Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive este formata din:

- Cel putin 1 medic specialist neurolog sau psihiatru, cu specializare specifica in demente si tulburari neuro cognitive;
- Cel putin 1 medic specialist neuropsiholog;
- Cel putin o asistenta medicala si/sau asistent social care sa asigure suport medical, conectivitati, informatii si servicii administrative, inclusiv secretariat.

Obiective:

- Crearea unei infrastructuri de sanatate mintala care sa asigure servicii medicale integrate, destinate persoanelor afectate de dementa pe intreg teritoriul Romaniei, prin structurare regionala si imbunatatirea accesului persoanelor aflate in zone geografice greu accesibile la aceste servicii;
- Asigurarea serviciilor de diagnosticare completa, tratament si monitorizare pentru persoanele afectate de dementa.

Activitati preconizate:

1. Inventarierea capacitatii logistice in fiecare Spital Regional din Romania, in scopul atribuirii unui spatiu destinat operationalizarii Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive, care sa asigure accesul facil al persoanelor afectate de dementa si a apartinatorilor acestora;
2. Operationalizarea Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive in fiecare Spital Regional de pe teritoriul Romaniei.
3. Redistribuirea atributiilor pentru personalul de specialitate existent in fiecare Spital Regional din Romania, pentru crearea echipei minimale a Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive, dupa caz, angajarea profesionistilor pe locurile de munca disponibile;
4. Extinderea operationalizarii cotidiene a Centrelor/Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive, existente si functionale deja, infiintate din initiative proprii si/sau ca experimente pilot cu cele necesare functionarii optime si in parametri.
5. Consolidarea cooperarii intre Clinicile de Memorie si Tulburari Cognitive operationalizate precum si intre acestea si Centrele de Zi pentru persoane diagnosticate cu dementa si Centrele rezidentiale cu acelasi scop, functionale in regiunile administrative ale Romaniei.
6. Evaluarea periodica a activitatilor Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive, operationalizate sub directa supervizare a autoritatilor de resort (ex: Institutul National de Sanatate Publica).

Institutiile responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020: Alocarea logistica si selectarea/relocarea personalului intern/extern de specialitate in fiecare Clinica de Memorie si Tulburari Cognitive, cu obligativitatea infiintarii simultane a acestor entitati in Spitalele Regionale din Romania;

2021 -2024: Operationalizarea celor 8 Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive din Romania.

Buget total estimat: 200.000, EURO. Singurele costuri suplimentare estimate sunt legate de cheltuieli logistice si de personal de specialitate, angajat din exterior, in valoare de aproximativ 50.000, EURO/ an, la care se pot aduga bugete destinate achizitiei de echipamente specifice operationalizarii, dupa caz.

Axa 4. Tratarea dementei

Actiunea 4. Centre de zi pentru persoane diagnosticate cu dementa.

Aceasta actiune implica consolidarea centrelor de zi pentru persoane diagnosticate cu dementa deja existente si multiplicarea operationalizarii a noi asemenea entitati, in zonele geografice geografice de pe teritoriul Romaniei, in care se constata nevoi reale de asistenta zilnica populatiei afectate de boala Alzheimer. In acest context, operationalizarea Axei 1 respectiv functionarea Registrului National al al persoanelor diagnosticate cu dementa din Romania si Clasificarea persoanelor diagnosticate cu dementa vor evidenta locatiile geografice, nevoile si capacitatile de operationalizare a Centrelor de Zi destinate persoanelor afectate de dementa, tipurile de servicii necesar a fi asigurate pentru acestia, in functie de severitatea suferintelor persoanelor afectate, precum si costurile asociate acestora. Pe aceste considerente, se va lua in considerare, printr-o analiza cost beneficiu, in ce masura operationalizarea centrelor de zi pot fi doar de tip public sau este mai eficient a se externaliza catre structuri acreditate de tip privat/nonguvernamental sau mixt, suportandu-se din resursele publice serviciile prestate de aceste entitati, cuantificabile corespondent clasificarii persoanelor disgnosticate cu dementa. In acelasi timp se intentioneaza intarirea cooperarii intre aceste centre si entitati de tip social destinate asigurarii de servicii pentru varstnici, care pot avea la randul lor cazuistica cu demente. In principal, centrele de zi pentru persoanele diagnosticate cu dementa vor asigura urmatoarele tipuri de servicii:

- Reabilitare cognitiva (intarirea sanatatii mintale, terapie ocupationala, terapie verbala, artterapie, etc);
- Activitati cotidiene destinate persoanelor afectate de dementa;
- Reabilitare fizica (gimnastica si fizioterapie);
- Servicii pentru ingrijitori;
- Interfata cu mediul extern.

Echipele centrelor de zi este recomandat a fi multidisciplinara incluzand fiziologi, asistenti medicali, profesionisti in diverse terapii, asistenti sociali, etc intr-un numar suficient/specializari, in functie de nevoile persoanelor afectate de dementa inscrise in centrele de zi si resursele avute la dispozitie.

Centrele de zi vor coopera cu Clinicile de Memorie si Tulburari Cognitive, pentru asigurarea serviciilor medicale ce pot aparea la persoanele afectate de dementa si care depasesc competentele respectivului Centru, precum si monitorizarea acestora.

Obiective:

- Asigurarea de servicii medicale si sociale integrate pentru persoane afectate de dementa, pe intreg teritoriul Romaniei;
- Asigurarea de terapii nemedicamentoase;
- Ameliorarea stress-ului ingrijitorilor la domiciliu;
- Sprijin educational si mental pentru ingrijitorii la domiciliu.

Activitati preconizate:

1. Intarirea capacitatii operationale a Centrelor de zi deja existente, prin atragerea de profesionisti specializati in sanatate mintala in scopul imbunatatirii si/sau diversificarii serviciilor prestate, in functie de nevoile persoanelor afectate de dementa inregistrate in acestea;
2. Stabilirea conditiilor de acreditare si operationalizare a centrelor de zi pentru persoane diagnosticate cu dementa si elaborarea metodologiei corespondente de catre structurile publice abilitate (ex: Institutul National de Sanatate Publica);
3. Consultarea specialistilor in asigurarea serviciilor de reabilitare a persoanelor afectate de dementa si finalizarea metodologie de acreditare si operationalizare a centrelor de zi pentru persoanele diagnosticate cu dementa;
4. Elaborarea unui plan pe termen mediu si lung, de operationalizare graduala a centrelor de zi pentru persoanele diagnosticate cu dementa pe intreg teritoriul Romaniei, in comunitati cu o populatie de cel putin 30.000, locuitori, corelat cu evidentiarea acestei nevoi si in acord cu datele inregistrate prin implementarea actiunilor cuprinse in Axa 1;
5. Stabilirea unui numar rezonabil de operationalizare a noi centre de zi pentru persoanele diagnosticate cu dementa, pana in 2024, in functie de nevoile teritoriale evidentiata de implementarea actiunilor cuprinse in Axa 1;
6. Cooperarea cu structuri de asistenta sociala destinate varstnicilor, care se pot confrunta cu cazuistici de dementa.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

- 2020: Elaborarea metodologiei de acreditare si operationalizare a Centrelor de zi pentru persoanele diagnosticate cu dementa
- 2021 -2024: Operationalizarea unui numar rezonabil de Centre de zi pentru persoanele diagnosticate cu dementa din Romania (minim 10 pe intreg teritoriul Romaniei).

Buget total estimat: min 1.000.000, EURO. Se estimeaza un necesar de resurse de 100.000, EURO/an pentru fiecare nou centru de zi operationalizat, care cuprinde un numar de 5 angajati cu specializarile necesare si costuri operational/administrative, in masura in care administratiile locale se implica in asigurarea logisticii necesare (in special spatii destinate acestor entitati).

Axa 4. Tratarea dementiei

Actiunea 5. Rezidenta pe termen lung pentru pacienti diagnosticati cu dementa.

Aceasta actiune isi propune asigurarea de conditii de rezidenta asistata de lunga durata pentru pacientii diagnosticati cu dementa, care nu mai sunt in capabili in a locui la domiciliul propriu, chiar in conditiile in care beneficiaza de ingrijitori la domiciliu. In acest context, este necesar a se elabora o metodologie de operationalizare, evaluare si certificare periodica a Caselor de rezidenta, destinate persoanelor afectate de dementa, in conformitate cu clasificarea pacientilor suferinzi de dementa, realizata prin implementarea Actiunii 2, aferenta Axei 1. Casele de rezidenta pot fi publice, private sau mixte. Tinand cont de operationalizarea Actiunii 2, aferenta Axei 1, pacientii diagnosticati cu dementa care solicita cazare asistata in Casele de rezidenta private, isi pot sustine parte din costurile aferente, corespunzator sprijinului financiar cuantificat in acord cu categoria de dementa in care a fost clasificat. In functie de volumul cererilor de cazare asistata inregistrate in Casele de rezidenta, vor avea prioritate pentru sustinerea financiara a acestor costuri din resurse publice, acei pacienti care nu au niciun fel de asigurare si/sau prezinta cerinte de asistenta de specialitate, crescute semnificativ. In masura locurilor disponibile, Casele de rezidenta pot asigura servicii de cazare asistata, pe termen scurt, pacientilor diagnosticati cu dementa care poseda ingrijitori la domiciliu, pe perioadele de concediu ale acestora din urma. De asemenea, tot in masura locurilor disponibile, pot asigura cazare asistata pe termen scurt, persoanelor diagnosticate cu dementa care se afla in situatii sociale si financiare dificile (saraci, fara adapost), pana sunt identificate solutiile de depasire a acestor dificultati.

Obiective:

- Stabilirea metodologiei si operationalizarea unei retele de Case de rezidenta certificate, publice sau private, care sa asigure cazare asistata persoanelor afectate de dementa;
- Prelungirea calitatii vietii a persoanelor afectate de dementa, prin oferirea de cazare asistata pe termen lung in Case de rezidenta;
- Reducerea internarii persoanelor afectate de dementa, care nu poseda ingrijiri adecvate la domiciliu si economisirea de resurse in Spitalele Publice;

Activitati preconizate:

1. Stabilirea nevoilor de indeplinit pentru cazare asistata a persoanelor afectate de dementa de asigurat a) pe termen scurt si b) pe termen lung;
2. Stabilirea conditiilor de indeplinit si de certificare a Caselor de rezidenta destinate persoanelor diagnosticate cu dementa, pentru asigurarea asistentei de specialitate in conformitate cu nevoile acestora;
3. Consultarea cu factorii interesati privind metodologia de operationalizare, evaluare si certificate si finalizarea documentului spre implementare;
4. Evaluarea periodica a Caselor de rezidenta publice/private in scopul mentinerii si cresterii calitatii serviciilor oferite;
5. Stabilirea modalitatilor de sustinere a costurilor de cazare asistata, a persoanelor afectate de dementa care pot beneficia de programul de asistenta financiara, operationalizat in Actiunea 2 Axa 1, in acord cu categoria in care sunt clasificati.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020: Elaborarea metodologiei de operationalizare, evaluare si certificare a calitatii serviciilor pentru Centrele de rezidenta destinate persoanelor diagnosticate cu dementa

2020 – 2021: Stabilirea modalitatilor de sustinere a costurilor de cazare asistata, a persoanelor afectate de dementa care pot beneficia de programul de asistenta financiara, operationalizat in Actiunea 2 Axa 1, in acord cu categoria in care sunt clasificati

2021: Certificarea Centre de rezidenta existente destinate persoanelor diagnosticate cu dementa din Romania si pregatirea de programe de finantare a infiintarii si certificarii de noi Centre de rezidenta.

Buget total estimat: 100.000, EURO pentru elaborarea sistemului de operationalizare, evaluare si certificare a Caselor de rezidenta.

Axa 4. Tratarea dementei

Actiunea 6. Institutii de rezidenta destinate ingrijirii paliative a pacientilor afectati de dementa aflati in stare finala.

Actiunea isi propune sa operationalizeze structuri de rezidenta pentru ingrijirea paliativa a pacientilor afectati de dementa care se afla in stare finala de evolutie a bolii. Cunoscandu-se modul de manifestare al acestei categorii de pacienti, este de presupus ca vor trebui asigurate conditii de cazare asistata si ingrijiri specifice de calitate foarte ridicata. In consecinta, pentru operationalizarea acestor tipuri de structuri, este recomandat sa se identifice spatii si infrastructura adecvate si in acord cu manifestarile pacientilor, iar personalul de specialitate trebuie sa indeplineasca o experienta in domeniu si calificare ridicata. In etapa incipienta de implementare se recomanda inventarierea spatiilor disponibile din eventuale spitale dezafectate sau alte locatii dezafectate, care se pot reabilita pentru un asemenea scop.

Obiective:

- Cresterea calitatii vietii pentru pacientii aflati in faza finala de dementa;
- Economisirea resurselor publice, prin reducerea internarii pacientii aflati in faza finala de dementa, in spitale publice si private.

Activitati preconizate:

1. Stabilirea de protocoale de ingrijire paliativa si ghiduri de urmat pentru ingrijirea paliativa a persoanelor afectate de dementa aflata in stare finala de evolutie a bolii;
2. Instruirea personalului destinat ingrijirii paliative cu privire la protocoalele elaborate si ingrijirea specifica de urmat;
3. Dezvoltarea de servicii destinate pacientilor afectati de dementa in etapa finala de evolutie a bolii, alocand infrastructura dedicata acestora, in structuri de ingrijire paliativa pentru alte tipuri de boli, tinand cont de modul de manifestare al acestei categorii de pacienti si fara a tulbura functionarea celorlalte tipuri de ingrijire paliativa;
4. Utilizarea infrastructurilor dezafectate si reabilitatea acestora pentru operationalizarea structurilor de rezidenta destinate ingrijirii paliative a pacientilor afectati de dementa aflati in stare finala.
5. Infiintarea de noi structuri de rezidenta, destinate ingrijirii paliative a pacientilor afectati de dementa aflati in stare finala, in arii geografice cu cerere crescuta pentru aceste servicii;
6. Stabilirea unei componente de sprijin financiar suficient de consistent pentru acoperirea nevoilor de ingrijire paliativa a pacientilor cazati in aceste structuri, ca parte a programului de sprijin financiar dezvoltat in Actiunea 2 Axa 1., in acord cu categoria de dementa in care sunt clasificati.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial cu implicarea autoritatilor publice locale, dupa caz.

Calendar:

- 2020: Elaborarea protocoalelor de ingrijire paliativa pentru pacientii aflati in stare finala de dementa;
- 2021 – 2024: Operationalizarea a cel putin 2 structuri de ingrijire paliativa la nivel national, cu o capacitate de min 50 locuri, fiecare.

Buget total estimat: deocamdata nu se regasesc date suficiente privind cererea de ingrijiri paliative pentru a putea estima un numar rezonabil de capacitati de cazare asistata pentru pacientii afectati de dementa si aflati in etapa finala a evolutiei bolii. De asemenea tinand cont de experientele specialistilor privind speranta de viata a pacientilor aflati in etapa finala a bolii s-ar putea estima necesarul de capacitati de cazare si de personal specializat pentru operationalizarea acestor structuri. Deocamdata sunt putine date privind costul de ingrijire paliativa/pacient. Din informatiile identificate acest cost s-ar incadra intre 50 EURO/zi si 90 EURO/zi, ceea ce ar conduce la alocarea de resurse bugetare de min. 18.000, EURO/an/loc de cazare asistata ocupat, adica 1.800.000, EURO/an/100 locuri de cazare asistata ocupate, conducand la un buget total de 7.200.000, EURO.

Axa 4. Tratarea dementiei

Actiunea 7. Servicii complexe de asistenta la domiciliu.

Actiunea prevede asigurarea de asistenta si ingrijire pentru situatii speciale in care se pot regasi persoanele afectate de dementa, cum ar fi imposibilitatea de a se misca din cauza mobilitatii scazute sau etape agravante ale bolii sau neputinta ingrijitorilor la domiciliu de a face fata situatiilor cu care se confrunta pacientul. In asemenea cazuri, nevoile de asistenta si ingrijire ale pacientului pot fi complexe si pot cuprinde nevoi de mai multe specializari, solicitand, in acest fel, formarea de echipe de interventie (medici, asistenti medicali, asistenti sociali), care sa aiba capacitatea de a solutiona situatia in care se afla pacientul, alaturi de ingrijitorul sau. Componenta echipelor de interventie se selecteaza din randul persoanelor specializate sub toate aspectele privind evolutia dementiei, pentru a avea capacitatea de asigurare a interventiilor medicale, asistenta si ingrijirea persoanelor afectate de dementa, in situatii exceptionale. Asigurarea formarii echipelor de interventie presupune o interconectare efectiva a tuturor structurilor cu atributii in deservirea persoanelor afectate de dementa si o coordonare bazata pe protocoale specifice, pentru a putea raspunde rapid unor asemenea tipuri de solicitari.

Obiective:

- Asigurarea serviciilor complexe de asistenta si ingrijire, care sa raspunda situatiilor speciale in care se regasesc persoanele afectate de dementa alaturi de ingrijitorii sai.
- Imbunatatirea calitatii serviciilor complexe de interventie rapida destinate persoanelor afectate de dementa.

Activitati preconizate:

1. Crearea unui sistem de interventie rapida la nivel de municipalitate, pentru asigurarea serviciilor de complexitate ridicata, destinate persoanelor afectate de dementa aflate in situatii exceptionale, sub coordonarea structurilor cu atributii de Prim Ajutor (de exemplu).
2. Dezvoltarea de protocoale interinstitutionale si intarirea cooperarii intre acestea, pentru interventie rapida, care sa poata raspunde nevoilor exceptionale ale persoanelor afectate de dementa.
3. Elaborarea de programe de instruire certificata pentru personalul de specialitate desemnat pentru interventiile rapide;
4. Instruirea certificata a personalului de specialitate, in scopul asigurarii interventiilor rapide, de complexitate ridicata.

Institutiile responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020: Elaborarea protocoalelor interinstitutionale si metodologia de coordonare pentru interventiile rapide in scopul asigurarii serviciilor de complexitate ridicata in situatii de exceptie in care se afla pacientii afectati de dementa; Elaborarea de programe de instruire certificata destinate personalului specializat desemnat pentru interventiile rapide;

2021 – 2024: Instruirea si certificarea personalului de specialitate spre a fi pregatiti pentru interventiile rapide.

Buget total estimat: va depinde de resursele disponibile ale municipalitatilor in a crea, coordona si operationaliza servicii complexe de interventie rapida. Instruirea si certificarea personalului de specialitate presupune alocarea unui buget de aprox. 60.000, euro/an.

Axa 4. Tratarea dementiei

Actiunea 8. Teleservicii in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Aceasta actiune raspunde in timp real nevoilor persoanelor afectate de dementa si ingrijitorilor sai, care se regasesc in arii geografice sau conditii meteo dificil de accesat de personalul de specialitate. Prin utilizarea infrastructurii IT, pe platforme digitale dedicate acestui tip de serviciu, se pot accesa serviciile de asistenta de catre persoanele afectate de dementa si ingrijitorii sai, pentru a raspunde nevoilor lor, dupa caz, in timp real reducandu-se costurile aferente deplasarii pentru ambele parti implicate in demers.

Obiective:

- Accesul facil la serviciile destinate persoanelor afectate de dementa si a ingrijitorilor sai aflata in arii geografice dificil de accesat;
- Reducerea costurilor de deplasare a personalului de specialitate pentru acordarea serviciilor solicitate.

Activitati preconizate:

1. Organizarea unui compartiment de telemedicina in domeniul tulburarilor neuro degenerative, sub directa coordonare a Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive;
2. Verificarea si echiparea, dupa caz, a ariilor geografice greu accesibile cu logistica necesara asigurarii de teleservicii in domeniul tulburarilor neuro degenrative, pentru a raspunde nevoilor persoanelor afectate de dementa si ingrijitorilor sai, care se regasesc in aceste zone;
3. Instruirea personalului de specialitate pentru asigurarea teleserviciilor, in timp real.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2021 – 2024: Crearea si operationalizarea a unui numar de 8 compartimente de teleservicii, aflate in cadrul Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive, cel putin cate 1 in fiecare regiune administrativa a Romaniei.

Buget total estimat: alocare de aprox. 20.000, EURO, dupa caz, pentru achizitia de echipamente, in scopul asigurarii teleserviciilor in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 1. Burse de studiu si de cercetare clinica.

Aceasta actiune intentioneaza crearea unei mase critice de specialisti in domeniul tulburarilor neuro degenerative, in special boala Alzheimer, care sa poata face fata provocarilor viitoare de sanatate mintala, aferente imbatranirii populatiei, atat la nivel european cat si in Romania, pe toate palierele domeniului (tratament, educatie, cercetare).

In acest context, se intentioneaza crearea programelor de burse si schimb de experienta pentru psihologi, neurologi, psihiatri, geriatri, practicieni de medicina generala, biologi, nutritionisti si alte specialitati din domeniul medical, profesionisti din domeniul social, in scopul specializarii acestora in domeniul tulburarilor neuro degenerative, inclusiv pentru elaborarea tezelor de doctorat sau activitati postdoctorale, care sa aiba o durata estimata fie semestriala, fie anuala, dupa caz.

Obiective:

- Cresterea numarului de specialisti si cercetatori in domeniul tulburarilor neuro degenerative, cu capacitati ridicate de a practica in domeniu si/sau de a cerceta domeniul;
- Crearea unui nucleu de specialisti in cercetare avansata in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Activitati preconizate:

1. Elaborarea si operationalizarea programelor de acordare de burse pentru specializare si/sau schimb de experienta in domeniul tulburarilor neuro degenerative si definirea criteriilor si conditiilor de acordare a acestora;
2. Consultarea cu partile interesate si finalizarea programelor de acordare de burse pentru specializare si/sau schimb de experienta in domeniul tulburarilor neuro degenerative si definitivarea criteriilor si conditiilor de acordare a acestora;
3. Apel anual de accesare si acordare de burse pentru specializarea in domeniul tulburarilor neuro degenerative, pentru un numar de locuri fixat, in functie de nevoile domeniului si resursele aferente (ex: 10 locuri/an);
4. Apel anual de accesare si acordare de burse pentru schimb de experienta, destinate cercetarii in domeniul tulburarilor neuro degenerative, pentru un numar de locuri fixat, in functie de nevoile domeniului si resursele aferente (ex: 10 locuri/an).

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – pregatirea programului de acordare de burse si finalizarea acestuia;

2021 – 2024: Implementarea programului de acordare de burse pe cele doua componente; specializare (10 burse/an) si cercetare (10 burse/an)

Buget total estimat: alocare de aprox. 25.000, EURO/bursa/an.

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 2. Centre de excelenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea isi propune infiintarea si operationalizarea Centrelor de Excelenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative, care sa isi aduca aportul de a face fata provocarilor viitoare de sanatate mintala, aferente imbatranirii populatiei atat la nivel european cat si in Romania. Aceste entitati sunt destinate sustinerii cercetarii in domeniul tulburarilor neuro degenerative si instruirii aprofundate a specialistilor din domeniul medical, cu conexiuni in domeniul dementei (neurologi, psihiatri, internisti, geriatri, practicioni de medicina generala, alte specialitati). Specialistii interesati in burse destinate schimbului de experienta isi pot efectua stagiul de cercetare in aceste centre de excelenta. Nu in ultimul rand, Clinicile de Memorie si Tulburari Cognitive isi vor alege specialistii de care au nevoie din randul absolventilor la aceste instruirii. Din punct de vedere juridic aceste entitati pot fi publice, private sau mixte, pot fi autonome sau integrate intr-o ierarhie verticala, in cadrul Universitatilor de Medicina sau pot fi conexate Clinicilor de Memorie si Tulburari Cognitive, in functie de capacitati, resurse si viziunea initiatorilor. Centrele de Excelenta ar trebui sa indeplineasca cel putin urmatoarele conditii:

- Activitati educationale semnificative in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- Activitati de cercetare aplicata (clinica) semnificativa in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- Activitati de cercetare aprofundata semnificative si infrastructura minimala in domeniul tulburarilor neuro degenerative (ex: infrastructura de laborator, teste de diagnostic, biobanci de materiale biologice, etc);
- Un numar suficient de specialisti cu merite stiintifice recunoscute, merite educationale recunoscute, experienta in activitati clinice si de cercetare in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Obiective:

- Promovarea si dezvoltarea infrastructurii de cercetare aplicata (clinica), in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- Instruirea aprofundata a unui numar suficient de specialisti in domeniul tulburarilor neuro degenerative, pentru acoperirea nevoilor de specialisti cu inalta calificare, identificate in Romania in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Activitati preconizate:

1. Stabilirea criteriilor de certificare a Centrelor de Excelenta si a metodologiei de acreditare a acestora;
2. Consultarea cu factorii interesati, inclusiv organizatii neguvernamentale si structuri private de profil, si finalizarea criteriilor si documentelor de acreditare;
3. Apel pentru propunerea de aplicatii in scopul acreditarii si dezvoltarii de Centre de Excelenta si evaluarea acestora cu o echipa de evaluatori independenti, neutri, cu componenta internationala, dupa caz.
4. Operationalizarea Centrelor de Excelenta certificate;
5. Evaluarea periodica a Centrelor de Excelenta cu reinnoirea certificarii (ex: 3- 5 ani) si declansarea unui nou apel pentru acreditarea de noi Centre de Excelenta, dupa caz.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – 2024: Crearea si operationalizarea a unui numar de minim 1 Centru de Excelenta pana la maxim 3 Centre de Excelenta, in functie de nevoie si resurse, certificate si functionale.

Buget total estimat: alocare de aprox. 150.000, EURO/an/Centru de Excelenta.

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 3. Specializare in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea isi propune proiectarea si operationalizarea oficiala a sub specializarilor aprofundate, in domeniul tulburarilor neuro degenerative destinata specialistilor in neurologie, psihiatrie, geriatrie, internisti, precticieni de medicina generala si alte specializari conexe.

Centrele de Excelenta pot prelua atributia de instruire si certificare a participantilor, cooperand indeaproape cu asociatile profesionale ale specialistilor, dupa caz.

Obiective:

- Crearea unei mase critice de specialisti certificati in domeniul tulburarilor neuro degenerative, care sa poata face fata provocarilor viitoare de sanatate mintala, aferente imbatranirii populatiei din Romania.

Activitati preconizate:

1. Definirea sub specializarilor necesare in domeniul tulburarilor neuro degenerative si configurarea standardizata a programelor de instruire/educatie a acestor sub specializari, recomandat a avea o durata de 1 an de zile;
2. Consultarea cu factorii interesati si finalizarea programelor de instruire/educatie pe tipuri de sub specializari si definitivarea programelor de instruire/educatie a sub specializarilor;
3. Adoptarea programelor de instruire/educatie de forurile competente si intrarea in vigoare a acestora.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – 2022: Dezvoltarea programelor de instruire/educatie pe sub specializari in domeniul tulburarilor neuro degenerative si adoptarea acestora in planurile de invatamant.

2022 – 2024: Absolvirea programelor de instruire/educatie de cel putin 5 participanti/ an, in total 15 absolventi.

Buget total estimat: alocare de aprox. 30.000, EURO/an/participant.

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 4. Consolidarea educatiei preuniversitare.

Actiunea isi propune extinderea curriculei preuniversitare in entitatile preuniversitare acreditate, cu specific medical si adiacent (farmaceutic, biologie, social), cu discipline corespondente domeniului tulburarilor neuro degenerative. Aceste discipline pot fi adoptate ca obligatorii, optionale, proiectate ca instruiri practice, cursuri de scurta durata, etc., stabilindu-se durata, specific pentru fiecare.

Obiective:

- Cresterea numarului de absolventi care au parcurs disciplinele destinate domeniului tulburarilor neuro degenerative, cu perspective de angajare, fie in structuri de tratament/asistenta de specialitate din domeniu, fie in structuri cu activitati de cercetare din domeniu;
- Cresterea cunoasterii si familiarizarii cu domeniul domeniului tulburarilor neuro degenerative.

Activitati preconizate:

1. Promovarea necesitatii extinderii curriculei preuniversitare cu discipline din domeniul tulburarilor neuro degenerative, in mediul preuniversitar de resort, in scopul pregatirii de personal specializat, care sa poata face fata provocarilor viitoare de sanatate mintala, aferente imbatranirii populatiei din Romania;
2. Pregatirea cadrului institutional de extindere a curriculei preuniversitare, a metodologiei de aplicare pentru entitatile preuniversitare interesate si a unui numar minim de entitati preuniversitare care vor fi acreditate cu extinderi de curricula in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
3. Organizarea Apelului pentru entitatile preuniversitare, de extinere curriculara in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
4. Selectarea si evaluarea aplicatiilor inregistrate si autorizarea disciplinelor/cursurilor preuniversitare din domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2021 – 2024: Planificarea si operationalizarea a cel putin 10 cursuri/ discipline preuniversitare din domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Buget total estimat: alocare de aprox. 50.000, EURO/an (5.000, EURO / curs/ disciplina extinsa in curricula preuniversitara).

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 5. Stagii de instruire aplicata a rezidentilor in vederea abordarii integrate a dementelor.

Scopul acestei actiuni este de a imbunatati cunostintele si abilitatile rezidentilor specializati in domeniul Neurologie, Psihiatrie, Medicina Interna, Medicina Generala. Punerea in practica a acestei actiuni va avea in vedere, obligarea rezidentilor in a intra in contact cu persoane afectate de dementa, prin rotirea lor in clinicile de specialitate (Clinica Neurologica, Clinica Psihiatrica, Clinica de Memorie si Tulburari Cognitive) pentru o perioada estimata de 3 luni.

Obiective:

- Imbunatatirea cunostintelor si abilitatilor rezidentilor din Universitatile de Medicina din Romania, in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- Extinderea cunostintelor, competentelor si abilitatilor rezidentilor, cu experiente practice, provenite din multiple clinici de specialitate, relateate cu domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Activitati preconizate:

1. Adaptarea curriculei corespondente specializarilor in domeniile Neurologie, Psihiatrie, Medicina Interna, Medicina Generala, destinate rezidentilor din Universitatile de Medicina din Romania, cu includerea obligativitatii de a intra in contact cu persoanele afectate de dementa a rezidentilor, prin clinicile de specialitate destinate acestora din urma, pentru o perioada estimata de 3 luni in fiecare clinica.
2. Adoptarea curriculei imbunatatite.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – 2023: elaborarea curriculei imbunatatite corespondente specializarilor in domeniile Neurologie, Psihiatrie, Medicina Interna, Medicina Generala, destinate rezidentilor din Universitatile de Medicina din Romania, cu includerea obligativitatii rezidentilor in a intra in contact cu persoanele afectate de dementa, prin clinicile de specialitate destinate acestora din urma, pentru o perioada de 3 luni in fiecare clinica si adoptarea acesteia

Buget total estimat: nu este cazul.

Axa 5. Educatia formala si informala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Actiunea 6. Stagii de instruire multidisciplinara a medicilor specialisti si a altor grupuri profesionale adiacente (asistenti medicali, asistenti sociali, etc) in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Aceasta actiune se concentreaza pe imbunatatirea cunostintelor si abilitatilor medicilor specialisti si a altor grupuri profesionale adiacente, prin organizarea de instruirii de scurta durata (maxim 3 luni), inclusiv in format on line (total sau partial), in domeniul tulburarilor neuro degenerative in Centrele de Excelenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative. Acestea se adreseaza medicilor specializati in domeniile Neurologie, Psihiatrie, Geriatrie, Interne si Medicina Generala precum si altor profesioniști cu preocupari in domeniu. Absolventii acestor cursuri de scurta durata vor constitui resursa umana specializata pentru Clinici de Memorie si Tulburari Cognitive, pentru departamente de Prim Ajutor, Call Centre-uri, departamente de Teleservicii in dementa si pentru constituirea echipelor mixte de interventie rapida.

Obiective:

- Imbunatatirea cunostintelor, competentelor si abilitatilor in domeniul tulburarilor neuro degenerative, a medicilor specialisti si a altor grupuri profesionale adiacente;
- Crearea unei baza de specialisti in domeniul tulburarilor neuro degenerative, ca resursa umana necesara in entitatile cu atributii in asigurarea preventiei, tratamentelor, asistentei de specialitate si ingrijirii persoanelor afectate de dementa;
- Pregatirea sectorului medical in a face fata provocarilor viitoare privind degradarea sanatatii mintale cetatenilor, aferente imbatranirii populatiei din Romania.

Activitati preconizate:

1. Desemnarea Centrelor de Excelenta in a pregati si livra programe de formare profesionala de scurta durata, inclusive on line.
2. Pregatirea programelor integrate, de formare profesionala pe termen scurt, in domeniul tulburarilor neuro degenerative si a modalitatilor de acces la acestea, inclusiv on line, dupa caz si acreditarea acestora.
3. Promovarea programelor de formare profesionala in randul medicilor specialisti si a altor grupuri profesionale adiacente, cu sublinierea beneficiilor in cariera profesionala;
4. Dezvoltarea unui program si calendar de formare profesionala si implementarea acestuia.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2022 – 2023: organizarea si implementarea programelor de formare profesionala in domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Buget total estimat: nu este cazul.

Axa nr. 6. Imbunatatirea cadrului legislativ, inclusiv cu acte normative care reglementeaza drepturile pacientilor afectati de dementa si ale ingrijitorilor acestora;

Actiunea 1. Actualizari, modificari legislative si noi reglementari privind domeniul tulburarilor neuro degenerative.

Aceasta actiune isi propune revizuirea, imbunatatirea, simplificarea si armonizarea legislatiei si a normelor de aplicare, in tot ansamblul sau (in domeniul sanatatii, in domeniul social si legislatie conexa privind administratia publica), care sa raspunda obiectivului general al prezentei propuneri de politica publica si anume „Imbunatatirea cadrului legislativ actual privind reforma in sistemul sanatatii prin extinderea domeniilor prioritare de actiune cu cele care privesc sanatatea mintala, tulburarile neuro degenerative in special boala Alzheimer, prin preluarea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI)) si armonizarea, in consecinta, a celorlalte conditii privind recunoasterea studiilor/calificarilor prevazute de legislatia in vigoare”. De asemenea si intentioneaza initierea de acte normative care sa reglementeze drepturile pacientilor afectati de dementa, reglementari privind ingrijitorii la domiciliu si drepturile acestora precum si reglementari de asigurare a finantarii publice (partiala sau totala) a diferitelor servicii accesate de pacientii afectati de dementa, in special boala Alzheimer.

Obiective:

- Reorganizarea, simplificarea si armonizarea legislatiei din Romania cu incidenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative, cu includerea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI));
- Garantarea drepturilor persoanelor afectate de dementa si a ingrijitorilor acestora , prin adoptarea unui act normativ in acest sens;
- Elaborarea unei reglementari care sa asigure finantarea (totala si/sau partiala) din fonduri publice a diverselor servicii accesate de pacientii afectati de dementa, in functie de stadiul in care au fost diagnosticati la momentul accesarii acestora.

Actiuni preconizate:

1. Crearea si operationalizarea unui grup de experti pentru reorganizarea, simplificarea si armonizarea legislatiei din Romania cu incidenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative (sanatate, educatie, domeniul social si administratie publica), cu dezvoltarea de capitole legislative specifice acestui domeniu si includerea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI));
2. Consultarea periodica cu beneficiarii modificarilor legislative pentru identificarea formulelor juridice optime, simplificate si agreate in noile propuneri legislative;
3. Elaboarea unui act normativ care sa garanteze drepturilor persoanelor afectate de dementa si ingrijitorilor acestora;
4. Elaboarea unui act normativ care sa asigure finantarea totala sau partial din fonduri publice a serviciilor accesate de persoanele afectate de dementa, in functie de stadiul in care sunt diagnosticati la momentul accesarii acestor servicii;
5. Elaborarea unui act normativ care sa stimuleze intentia voluntara a populatiei de a fi testati in vederea diagnosticarii timpurii a dementei provenite din procesul de imbatranire;
6. Consultarea cu factorii implicati privind drepturile si finalizarea propunerii legislative;
7. Inaintarea spre adoptare a pachetului legislativ modificat si intrarea in vigoare a acestuia.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica, Ministerul Muncii si Justitiei Sociale alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – 2021: reorganizarea, simplificarea si armonizarea legislatiei din Romania cu incidenta in domeniul tulburarilor neuro degenerative (sanatate, educatie, domeniul social si administratie publica), cu dezvoltarea de capitole legislative specifice acestui domeniu si includerea recomandarilor din Rezolutia Parlamentului European cu privire la Initiativa Europeana privind boala Alzheimer si alte demente (2010 -2084 (INI));

Elaboarea actelor normative aferente, care sa garanteze drepturilor persoanelor afectate de dementa si ingrijitorilor acestora si sisteme de finantare publica in accesarea serviciilor de catre persoanele afectate de dementa.

2022: introducerea pachetului legislativ spre adoptare si intrare in vigoare a acestuia.

Buget total estimat: dupa caz, buget destinat grupului de experti legislativi, in conformitate cu legislatia salarizarii in vigoare.

Axa nr. 7. Cercetari privind tulburarile neuro degenerative.

Actiunea 1. Organizarea de programe nationale de cercetare si participarea la programele internationale de cercetare.

Actiunea prezenta isi propune sa stimuleze activitatile de cercetare in domeniul tulburarilor neuro degenerative atat pe plan national cat si pe plan international. Programele vor stimula cercetarea clinica autohtona, experimentarea pilot a rezultatelor atinse si modalitati de a fi puse in practica pe scara larga si cooperarea transnationala la programe destinate tulburarilor neuro degenerative.

Obiective:

- Extinderea bazei stiintifice din Romania, in domeniul tulburarilor neuro degenerative.
- Cresterea capacitatii de expertiza a cercetatorilor din Romania, in domeniul tulburarilor neuro degenerative, prin participarea la programe internationale;
- Asigurarea de cunostinte si competente ridicate si actualizate ale specialistilor din domeniul tulburarilor neuro degenerative, a bunelor practici consacrate, precum si date relevante privind evolutia dementei, in special boala Alzheimer in scopul elaborarii unei strategii pe termen mediu a pastrarii sanatatii mintale a populatiei, pe masura ce populatia din Romania traverseaza un proces de imbatranire.
- Promovarea bunelor practici consacrate, reiesite din schimburile de experienta nationale si internationale, in vederea cresterii calitatii vietii persoanelor afectate de dementa si a ingrijitorilor acestora.

Actiuni preconizate:

1. Elaborarea de programe nationale de cercetare in domeniul tulburarilor neuro degenerative, a modalitatilor de acces si a resurselor aferente necesare;
2. Promovarea acestora in randul specialistilor si dechiderea de Apeluri de acces la resursele alocate;
3. Monitorizarea Apelurilor internationale de acces la resurse publice pentru cercetare in domeniul tulburarilor neuro degenerative, promovarea si stimularea acestora, inclusiv a entitatilor juridice (acolo unde este cazul) sa participe alaturi de alte tari;

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – 2024: organizarea unui program de cercetare si de apeluri pentru finantarea proiectelor de cercetare anuale sau la 2 ani, dupa caz;

Buget total estimat: dupa caz, buget destinat implementarii programelor de cercetare elaborate; atragerea de fonduri publice europene prin stimularea participarii la programe de cercetare internationale.

Axa nr. 7. Cercetari privind tulburarile neuro degenerative.

Actiunea 2. Recunoasterea si premierea rezultatelor cercetarii.

Actiunea isi propune dezvoltarea unui sistem de recunoastere publica si pretuire a rezultatelor atinse de cercetatorii din domeniul tulburarilor neuro degenerative, prin elaborarea unor criterii de clasificare a rezultatelor si premierea in consecinta a specialistilor si entitatilor de cercetare indiferent daca sunt publice, autonome, private sau mixte.

Obiective:

- Elaborarea unui sistem/program de recunoastere publica a rezultatelor atinse prin activitati de cercetare ale specialistilor in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- Premierea in format competitiv in scopul stimulării cercetării in domeniul tulburarilor neuro degenerative;
- Extinderea bazei stiintifice in domeniul tulburarilor neuro degenerative, prin cresterea numarului de specialisti stiintifici implicati in programe de cercetare.
- Promovarea cercetatorilor romani si a entitatilor de cercetare aferente domeniului tulburarilor neuro degenerative pe plan international, in scopul interconectivitatii viitoare.

Actiuni preconizate:

1. Dezvoltarea unui sistem/program de recunoastere publica a rezultatelor atinse de cercetatorii din domeniul tulburarilor neuro degenerative si a metodologiilor de selectie, a evaluatorilor si clasificare a rezultatelor provenite din cercetare precum si alocarea de resurse aferente premierilor;
2. Consultarea cu partile interesate, in vederea definitivării tuturor aspectelor abordate in acest program;
3. Promovarea acestui program cu evidentierea beneficiilor premiantilor;
4. Promovarea si organizarea unui eveniment public de premiere a specialistilor si entitatilor selectate in acest scop;
5. Elaboarea de materiale de promovare a rezultatelor cercetarii, a specialistilor implicati, a premiantilor, multilingual si diseminarea pe scara larga a acestora, inclusiv prin postarea pe site-uri de resort si canale social media.

Institutii responsabile: Ministerul Sanatatii, Ministerul Educatiei, Institutul National de Sanatate Publica alaturi de Comitetul Interministerial.

Calendar:

2020 – 2024: organizarea evenimentelor anuale de premiere si promovarea internationala a rezultatelor provenite din cercetare in domeniul tulburarilor neuro degenerative;

Buget total estimat: dupa caz, se recomanda 5.000, EURO/premiant.

Proiect cofinanțat din Fondul Social European (FSE) prin Programul Operațional Capacitate Administrativă (POCA) 2014 - 2020

Cod proiect 112591

www.poca.ro

